

ЦЕНТАР ЗА ПРАВНИ
ИСТРАЖУВАЊА И АНАЛИЗИ
CENTER FOR LEGAL RESEARCH AND ANALYSIS

ЕКОНОМСКА АНАЛИЗА

НА ТРОШОЦИТЕ
И ПРИДОБИВКИТЕ
ВО СПОРОВИТЕ
ОД МАЛА ВРЕДНОСТ

ЕКОНОМСКА АНАЛИЗА

НА ТРОШОЦИТЕ И ПРИДОБИВКИТЕ ВО
СПОРОВИТЕ ОД МАЛА ВРЕДНОСТ

Импресум

Наслов:

Економска анализа на трошоците и придобивките во споровите од мала вредност

Издавач:

Центар за правни истражувања и анализи

За издавачот:

Лидија Стојкова-Зафировска

Автори:

Ивица Пеповски

Адис Хоџиќ

Графички дизајн:

Релатив

Печатење:

Полиестердеј

CIP - Каталогизација во публикација

Национална и универзитетска библиотека "Св. Климент Охридски", Скопје

347.91/.95:347.921.6]:005.52(497.7)"2015/17"(0 47.31)

347.91/.95:657.44]:005.52(497.7)"2015/17"(047. 31)

ПЕПОВСКИ, Ивица

Економска анализа на трошоците и придобивките во споровите од мала вредност / автори Ивица Пеповски, Адис Хоџиќ. - Скопје : Центар за правни истражувања и анализи, 2019. - 38 стр. : илустр. ; 25 см

Содржи и: Прилог

ISBN 978-608-65909-7-0

1. Хоџиќ, Адис [автор]

а) Спорови од мала вредност - Трошоци и придобивки - Македонија - 2015-2017 - Истражувања

COBISS.MK-ID 109933066

British Embassy
Skopje

Funded by
UK Government

Оваа анализа е подготвена во рамки на проектот „Подобрување на транспарентноста, правната сигурност и ефикасноста на судството во Македонија“ финансиран од Владата на Обединетото Кралство, со поддршка на Британска амбасада Скопје. Мислењата и ставовите наведени во оваа содржина не ги одразуваат секогаш мислењата и ставовите на Британската влада.

Содржина

Извршно резиме	7
Методологија на прибирање податоци	11
1. Вовед и основни информации	13
1.1. Што претставуваат споровите од мала вредност?	14
1.2. Спорови од мала вредност	15
1.3. Карактеристики на постапката по споровите од мала вредност	16
1.4. Анализа на трошоците и придобивките на споровите од мала вредност и останати анализи	18
2. Примарна анализа на прибраните податоци	21
2.1. Број на започнати спорови од мала вредност, спорови од мала вредност од граѓанска природа, спорови од мала вредност од стопанска природа	22
2.2. Просечна и медијална должина (траење) на првостепените постапки по споровите од мала вредност и број на нерешени предмети	24
2.3. Просечен, медијален и максимален број на рочишта по спор од мала вредност во првостепена постапка и број на предмети без одржани рочишта	25
2.4. Просечна и медијална вредност на споровите од мала вредност во првостепена постапка	26
2.5. Процент на започнати предмети од мала вредност со правен основ долг, надомест на штета, неосновано збогатување и останати правни основи	27
2.6. Процент на уважени, одбиени и повлечени тужбени барања, спогодби, нерешени случаи и други видови одлуки	28
2.7. Вкупен очекуван приход во буџетот од судски такси од започнати постапки во спорови од мала вредност пред сите судови	29
3. Трошоци во парничната постапка	31
4. Број на рочишта и “Дијаграм метод” на причини и последици	45
5. Заклучоци	53
Трошоци по судскиот буџет (трошоци на судскиот буџет по случај на спор од мала вредност)	54
Трошоци за инволвираните странки	54
Прилог 1	
Total Court Budget vs Annual Public Expenditure in 2014	56

Листа на табели и графици

Табела 1: Број на рочишта, трошоци и траење на постапката, по суд

Табела 2: 643 предмети со 10 или повеќе рочишта

Табела 3: Прибрани податоци

Табела 4: Број на спорови од мала вредност

Табела 5: Просечна и медијална должина (траење) на постапките

Табела 6: Просечен, медијален и максимален број на рочишта

Табела 7: Просечна и медијална вредност на предметите

Табела 8: Процент на започнати предмети по правен основ

Табела 9: Проценка на вкупниот буџетски приход од судски такси

Табела 10: Поделба на трошоци за административна такса за нотарски налог/тужба

Табела 11: Нотарска награда

Табела 12: Нотарски материјални трошоци

Табела 13: Трошоци за застапување на рочиште (по рочиште)

Табела 14: Трошок за писмен поднесок

Табела 15: Административна такса за пресуда

Табела 16: Административна такса за судско порамнување

Табела 17: Трошоци за состав на жалба

Табела 18: Такса за жалба

Табела 19: Судови со повеќе од 10 рочишта за поединечен предмет (2015-2017)

Графикон 1: Број на случаи, медиана и просечен број на рочишта по суд, три-годишен период

Графикон 2: Број на рочишта по суд и случај, три-годишен период (2015-2017)

Графикон 3: Дијаграм за причинско-последична врска (познат и како „рибина коска“ или Дијаграм Ишикава)

Извршно резиме

Економска анализа на трошоци и придобивки во споровите од мала вредност претставува анализа на очекуваната рамнотежа на придобивките и трошоците при постапувањето на првостепените судови во Република Северна Македонија во споровите од мала вредност. Примарната цел на оваа економска анализа е да ги утврди вкупните трошоци на судскиот буџет како и да даде реална проценка на трошоците од споровите од мала вредност кои паѓаат на товар на странките за време на процесирањето на предметите во судовите. Имајќи предвид дека подобрувањето на ефикасноста на судовите претставува една од стратешките насоки во Стратегијата за реформа на правосудниот сектор 2017-2022 година, преку методот на проценка на трошоците и придобивките, оваа анализа ги идентификува и опциите кои нудат најсоодветен пристап за обезбедување на ефикасноста на судовите во постапувањето во споровите од мала вредност. Анализата на трошоци и придобивки од споровите од мала вредност е подготвена како дел од програмата „Подобрување на транспарентноста, правната сигурност и ефикасноста на судството во Северна Македонија“, која ја имплементира Центарот за правни истражувања и анализи, со поддршка на Британската амбасада Скопје.

Податоците во оваа анализа се однесуваат на споровите од мала вредност по кои постапувале судовите во периодот од 2015 до 2017 година. Податоците беа прибрани и анализирани за потребите на Центарот за правни истражувања и анализи во октомври 2018 година и вклучуваат податоци за 27.002 спорови од мала вредност.

Во согласност со воспоставената методологија користена во анализата Економска оправданост на споровите од мала вредност¹, адвокатските трошоци се пресметуваат по рочиште и вкупната сума се пресметува како производ на трошокот по рочиште со вкупниот број на рочишта.

Имајќи предвид дека прибраните податоци се засноваат на истите претпоставки во однос на адвокатските трошоци и судските такси, се потврдуваат заклучоците до кои беше дојдено во претходната анализа која се однесуваше на ограничен број на судови. Поради постоењето на одредени екстремни, нетипични вредности (англ. outliers) во однос на бројот на рочишта, во анализата претежно е користена медијалната вредност, бидејќи аритметичките средини (просеци) се под силно влијание на екстремите. Подолу е даден преглед на целокупната анализа на податоците.

1 Економска оправданост на споровите од мала вредност, Центар за правни истражувања и анализи, 2017

Табела 1: Број на рочишта, трошоци и траење на постапката, по суд

Суд	Медиана од проценети судски такси и адвокатски трошоци	Број на случаи#	Медиана од вредност на случај	Минимум рочишта#	Медиана од рочишта#	Просек од рочишта#	Максимум рочишта#	Медиана од времетраење на случај	Медиана од пресметани судски такси	Медиана од адвокатски трошоци според вредност на случај по рочиште
Скопје 2	17,968	9195	86,068	1	2	3.43	21	247	2,000	15,600
Тетово	13,240	1025	38,145	0	3	3.59	26	85	1,200	14,040
Кичево	14,480	838	82,028	0	2	2.88	19	81	2,000	12,480
Велес	11,627	1555	54,000	0	2	2.29	14	63	1,600	9,360
Охрид	11,000	907	63,960	0	2	2.29	15	128	2,000	9,360
Неготино	10,960	519	53,640	0	2	1.98	10	127	1,600	9,360
Делчево	10,560	124	40,000	1	2	2.30	7	167	1,200	9,360
Св. Николе	10,160	395	26,300	1	2	2.32	13	86	1,200	9,360
Куманово	10,071	1913	38,230	0	2	2.35	15	124	1,200	7,800
Кавадарци	9,987	987	57,816	0	1	1.59	11	79	1,600	7,800
Крива Паланка	8,240	358	62,835	0	1	1.68	10	66	2,000	6,240
Крушево	8,240	130	61,902	1	1	1.35	5	49	2,000	6,240
Прилеп	8,240	967	32,003	0	1	2.18	13	98	1,200	6,240
Радовиш	8,240	178	30,385	1	1	1.94	8	65	1,200	6,240
Струга	8,240	1432	15,559	0	1	2.37	22	92	800	6,240
Кочани	7,840	513	60,000	0	1	1.40	11	73	1,600	6,240
Струмица	7,840	1233	28,050	1	1	2.08	12	57	1,200	6,240
Кратово	6,860	114	39,789	0	1	1.88	12	54	1,200	4,680
Ресен	6,280	352	31,065	1	1	1.38	7	83	1,200	4,680
Берово	5,480	167	26,400	0	1	1.85	10	73	1,200	4,680
Гевгелија	5,480	367	22,713	0	1	1.40	12	56	1,200	4,680
Штип	5,480	1492	12,762	1	1	1.00	1	92	800	4,680
Гостивар	5,160	701	0	0	3	3.50	22	117	480	4,680
Виница	3,600	81	18,591	0	1	1.32	7	28	800	3,120
Битола	2,000	1459	62,741	0	0	0.07	7	112	2,000	0
Вкупно	10,388	27002	50,786	0	2	2.49	26	116	1,600	7,800

Интересно е да се забележи дека вкупните проценети трошоци се разликуваат меѓу различните судови примарно во однос на просечниот износ (висина) на трошоците.

Најголеми вредности на просечната и медијалната вредност на должината на постапката се забележани кај Основниот суд Скопје II, а по него следува Основниот суд во Делчево. Најголем број на нерешени предмети се забележани кај Основниот суд Скопје II со учество на повеќе од 80% од вкупно 967 нерешени предмети.

Просечниот број на рочишта по спор од мала вредност во прв степен е 2,5, а медијалната вредност изнесува 2 рочишта. Најголемиот број на рочишта во еден предмет е 26, а бројот на предмети без рочишта по година во процентуален износ изнесува 10.5%. Важно е да се напомене дека кај Основниот суд во Штип во медиана има едно рочиште по предмет, додека судовите во Тетово и Скопје се на спротивната страна со 26 односно 21 рочиште во апсолутни вредности. Во следната табела е даден приказ на судовите кои имаа 10 или повеќе рочишта во поединечен предмет:

Табела 2: 643 предмети со 10 или повеќе рочишта

Суд	Медиана од проценети судски такси и адвокатски трошоци	Број на случаи#	Медиана од вредност на случај	Минимум рочишта#	Медиана од рочишта#	Просек од рочишта#	Максимум рочишта#	Медиана од времетраење на случај	Медиана од пресметани судски такси	Медиана од адвокатски трошоци според вредност на случај по рочиште
Гевгелија	95,979	1	118,970	12	12	12.00	12	468	2,379	93,600
Охрид	94,389	8	186,740	10	12	11.88	15	693	3,735	89,700
Кратово	88,373	4	192,870	10	12	11.50	12	202	4,133	84,240
Кичево	85,399	24	149,628	10	11	12.38	19	406	2,993	81,900
Велес	85,308	8	116,322	10	11	11.50	14	369	2,327	81,900
Куманово	83,892	22	135,000	10	11	11.82	15	531	2,700	78,000
Скопје 2	82,629	466	113,358	10	11	11.56	21	830	2,267	78,000
Неготино	81,506	1	175,300	10	10	10.00	10	567	3,506	78,000
Тетово	81,217	44	82,523	10	13	13.91	26	348	2,000	78,000
Струга	81,111	17	48,000	10	11	12.71	22	412	1,600	78,000
Крива Паланка	72,213	2	99,937	10	10	10.00	10	151	2,013	70,200
Струмица	70,608	8	83,900	10	11	11.00	12	230	1,878	67,080
Кавадарци	68,680	2	103,250	10	11	10.50	11	239	2,380	66,300
Св. Николе	65,560	2	53,100	10	12	11.50	13	388	1,600	63,960
Прилеп	60,680	6	50,393	10	11	11.17	13	419	1,600	59,280
Кочани	52,680	1	36,750	11	11	11.00	11	886	1,200	51,480
Берово	48,400	1	46,125	10	10	10.00	10	969	1,600	46,800
Гостивар	19,980	26	0	10	13	12.96	22	623	480	19,500
Вкупно	81,441	643	107,516	10	11	11.83	26	734	2,150	78,000

Најголемиот дел од спорите од мала вредност се однесуваат за долг како правен основ. Останатите се однесуваат за надомест на материјална штета и други основи.

Методологија на прибирање податоци

Податоците беа прибрани преку 26 барања за слободен пристап до информации од јавен карактер испратени до сите основни судови во државата. Сите судови обезбедија сеопфатни и детални податоци во однос на бараните податоци со исклучок на Основниот суд во Дебар од каде не беа доставени податоци со образложение дека не постапувале по спор од мала вредност во периодот за кој се однесуваше барањето.

Барањата за слободен пристап до информации од јавен карактер беа формулирани на начин да овозможат прибирање на следните податоци:

- >>> Број на започнати предмети по спорови од мала вредност (вклучувајќи ги граѓанските како и трговските спорови);
- >>> Просечна и медијална вредност на должината (траењето) на постапката во прв степен по спор од мала вредност и број на нерешени предмети;
- >>> Просечен, медијален и вкупен број на рочишта по спор од мала вредност во постапка од прв степен како и број на предмети по кои не е одржано рочиште;
- >>> Просечна и медијална вредност на споровите од мала вредност во првостепена постапка;
- >>> Број на започнати спорови од мала вредност со правен основ кој се однесува на: долг, надомест на штета, стекнување без основ и друг правен основ;
- >>> Пресек на предмети по основ на уважено, одбиено или повлечено тужбено барање, спогодба, нерешени предмети како и други видови на одлуки;
- >>> Пресек по суд на вкупните приходи од судски такси од спорови од мала вредност.

Сите судови со исклучок на судовите во Штип, Гостивар, Кратово, Струмица, Берово, Делчево и Тетово ги обезбедија сите барани податоци. Споменатите судови доставија само делумни податоци. Во табелата во продолжение е даден преглед на доставените податоци по суд.

Табела 3: Прибрани податоци

Основен суд	Број на рочишта (просек, медиана, апсолутен)	Правни основи	Вид на предмет	Вид на одлука	Приход од судски такси
Штип	x	√	√	√	√
Гостивар	x	√	√	√	x
Кратово	√	x	√	√	√
Струмица	√	x	x	x	√
Берово	√	√	x	x	√
Делчево	√	√	x	x	√
Тетово	x	√	x	x	√

1. Вовед и основни информации

1.1. Што претставуваат споровите од мала вредност?

Споровите од мала вредност се предмети кои се од чисто граѓанска природа и во кои тужбеното барање се однесува за побарување во пари кое не го надминува износот од 600.000 денари. Тужбените барања може да произлегуваат по основ на долг од договор за закуп, заем или продажба. Тужбеното барање во споровите од мала вредност може да се однесува и на договорна казна која произлегува од договор, како и реализација на спогодба или надомест за арбитража кој вклучува парично побарување. Со цел да биде постигната ефикасност, постапката по споровите од мала вредност ја нагласува потребата од релативно поедноставување на процесните барања. Предноста од користење на постапката по споровите од мала вредност се состои во нејзината брзина на постапување, намалените трошоци и едноставноста. Таа претставува ефективно средство за да се добие правно признат и извршен налог за плаќање против лица кои имаат долг.

Многу правни системи, вклучувајќи ја и Европската Унија, имаат разработено посебни постапки кои се одликуваат со напори за поедноставување и намалување на трошоците и забрзано решавање на таквите барања од страна на физички лица и мали претпријатија. Во голем дел од овие постапки се забележуваат неколку заеднички карактеристики, како на пример ограничувањето на вредноста на спорот, поедноставување на докажувањето и зголемување на одговорноста на судовите ефикасно да управуваат со предметите и да обезбедат брза разрешница со одлука или спогодба меѓу странките.

1.2. Спорови од мала вредност

Поимот “спорови од мала вредност” во македонскиот Закон за парнична постапка² е дефиниран со користење на позитивна и негативна дефиниција.

Како што несомнено произлегува од самиот поим, вредноста на спорот е од суштинско значење кога се определува кој спор претставува, а кој не, спор од мала вредност. Споровите од мала вредност се дефинирани како спорови во кои тужбеното барање се однесува на побарување во пари, непарично побарување за кое тужителот се согласува наместо исполнување на барањето да прими одреден паричен износ или каде барањето се однесува за предавање на подвижен предмет, а каде вредноста на барањето не го надминува износот од 600.000 денари.

Промената на вредноста на спорот влијае на примената на посебните одредби кои се однесуваат на споровите од мала вредност. Ако вредноста на спорот го надмине износот од 600.000 денари, постапката ќе се доврши според одредбите од Законот за парничната постапка кои се однесуваат на општата парнична постапка.

Спротивно на ова, ако тужителот го преиначи тужбеното барање со што вредноста на барањето е намалена со што повеќе не го надминува износот од 600.000 денари, до заклучувањето на главната расправа, натамошната постапка ќе се спроведе според одредбите кои се однесуваат на споровите од мала вредност³.

Позитивно дефинирани, споровите од мала вредност се спорови кои се иницираат за три видови на кондементорни тужбени барања: а) побарување во пари кое не го надминува износот од 600.000 денари (приближно 9.700 евра); б) непарично побарување во кое тужителот навел дека се согласува наместо исполнување на одредено барање да прими паричен износ кој не надминува 600.000 денари (алтернативно побарување); и в) непарично побарување кое се однесува на предавање на подвижен предмет чија вредност не го надминува износот од 600.000 денари⁴.

Негативно дефинирани, следните видови спорови не се сметаат како спорови од мала вредност:⁵ споровите за недвижности, споровите од работни односи од статусен карактер и споровите поради смеќавање на владение. Постапката во споровите од мала вредност ќе се спроведува и по повод приговор против судскиот платен налог, ако вредноста на оспорениот дел на судскиот платен налог не го надминува износот од 600.000 денари.⁶

² Закон за парничната постапка (“Службен весник на Република Македонија” бр. 79/2005, бр. 110/2008, бр. 83/2009, бр. 116/2010, бр. 7/2011 и бр. 124/2015).

³ Член 435 од Законот за парничната постапка

⁴ Член 430 од Законот за парничната постапка

⁵ Во смисла на одредбите од Глава 29 од Законот за парничната постапка, член 431

⁶ Член 432 од Законот за парничната постапка

1.3. Карактеристики на постапката по споровите од мала вредност

По споровите од мала вредност се постапува во посебна постапка – т.н Постапка во спорови од мала вредност, воспоставена со македонскиот Закон за парничната постапка во глава 29 (членови 429 – 438).

Оваа постапка се разликува од општата парнична постапка. Таа предвидува поедноставени процесни дејствија и скратени рокови за нивно преземање со цел да се зголеми ефикасноста на предметите кои се однесуваат на спор од мала вредност. Скратувањето на постапката е постигнато преку неколку карактеристични решенија:

>>>Одредбите за подготвително рочиште не се применуваат;

>>>По прием на одговорот на тужбата, Судот веднаш закажува рочиште за главна расправа;

>>>Во споровите во кои е дозволена медијација, судот е задолжен, заедно со поканата за рочиште за главна расправа, да достави до странките писмено укажување дека спорот може да се реши во постапка за медијација;

>>>Во поканата за главната расправа ќе се наведе, покрај другото, дека ќе се смета дека тужителот ја повлекол тужбата ако не дојде на кое било рочиште за главна расправа;

>>>Странките се должни сите факти и докази да ги изнесат на првото рочиште на главната расправа да се изјаснат за тоа дали се согласни спорот да го решат во постапка за медијација во случајот на трговските спорови⁷.

Во постапката во споровите од мала вредност записникот за главната расправа, покрај податоците од членот 116 став (1) на Законот за парничната постапка овој закон, ги опфаќа и⁸:

>>>Изјавите на странките од суштествено значење, а особено оние со кои, во целост или делумно, се признава тужбеното барање или се одрекува од тужбеното барање, или од жалбата, или се преиначува или повлекува тужбата;

>>>Суштествената содржина на изведените докази;

>>>Одлуките против кои е дозволена жалба и кои се објавени на главната расправа и

>>>Дали странките биле присутни на објавувањето на пресудата, и ако биле присутни дека се поучени под кои услови можат да изјават жалба.

Пресудата во постапката во споровите од мала вредност се објавува веднаш по заклучувањето на главната расправа. При објавувањето на пресудата, Судот е должен да ги поучи странките за правото на жалба и основните поради кои таа може да се изјави.

⁷ Член 436 од Законот за парничната постапка

⁸ Член 434 од Законот за парничната постапка

Од друга страна, пак, следните елементи го определуваат негативниот контекст во постапката во спорите од мала вредност:

Рокот за жалба како и роковите за преземање на одредени дејствија како и за предлог за дополнување на пресуда е осум дена⁹.

Само пресуда или решение со кое се завршува постапката во спорите од мала вредност можат да бидат предмет на жалба. Другите решенија по кои жалба вообичаено е дозволена можат да бидат оспорени само преку жалба против пресудата со која постапката е завршена. Овие решенија не се доставуваат до странките но се јавно објавуваат на рочиштата и се внесуваат во пресудата.

Во спорите од мала вредност не е дозволена ревизија против правосилна одлука на второстепениот суд¹⁰.

Тужбата се смета за повлечена ако тужителот во рок од осум дена од денот на поднесувањето на тужбата не ја плати судската такса.¹¹

Во согласност со членот 429 од Законот за парничната постапка, доколку во Глава 29 не постојат посебни одредби, во постапката во спорите од мала вредност ќе се применуваат другите одредби на овој закон.

9 Член 314 став (2), Член 328 став (1), Член 438 од Законот за парничната постапка

10 Член 438 од Законот за парничната постапка

11 Член 429-а од Законот за парничната постапка

1.4. Анализа на трошоците и придобивките на споровите од мала вредност и останати анализи

Една од основните критики на функционирањето на граѓанските судски системи во однос на можноста на граѓаните да пристапат до судот и да бараат заштита и брзо остварување на своите барања, без притоа да треба да потрошат значителна сума на пари на правна помош, се однесува и на барањата од мала вредност. Овде пред сè се издвојуваат оние случаи каде времето, вложените напори и трошоците се очигледно несразмерни и диспропорционални со вредноста на тужбеното барање.

Споровите од мала вредност се сметаат за едноставни, брзи и релативно евтини. Но, со цел да се докаже ова тврдење потребно е да се поткрепи со емпириски податоци, анализи и истражувања. Една од емпириските алатки која стои на располагање е анализата на трошоци и придобивки (АТП) (англ. Cost-benefit analysis). АТП претставува систематски пристап за проценување на силните и слабите страни на различни алтернативи. Таа се користи со цел да се идентификуваат опциите кои нудат најсоодветен пристап да се постигнат придобивки и да се обезбеди ефикасност. АТП може исто така да биде дефинирана како систематски процес за пресметка и споредба на трошоците и придобивките од одредена одлука, политика (особено на владините политики) како и одреден проект.

Општо земено, АТП има две основни намени:

>>>Да оцени дали одредена инвестиција/одлука е соодветна (оправдана/ остварлива) преку проценка дали придобивките од истата ги надминуваат трошоците, и ако да, за колку;

>>>Да даде основа за споредба на проекти преку споредување на вкупните очекувани трошоци на секоја опција наспроти вкупно очекуваните придобивки.

АТП е честопати е користена од организации со цел да се процени атрактивноста на одредена политика. Таа е анализа на очекуваната рамнотежа меѓу придобивките и трошоците вклучувајќи и споредба со алтернативните решенија или со постојната состојба (*status quo*). АТП овозможува да се предвиди дали придобивките од политиката ги надминуваат трошоците, и ако да, во колкав износ споредено со останатите алтернативи, па на тој начин да се рангираат алтернативните политики изразени како сооднос или процент меѓу трошоците и придобивките.

Сепак, иако АТП овозможува издржана и методолошки поткрепена проценка на најдобрата алтернатива, совршената идентификација на сите сегашни и идни трошоци и придобивки е тешка задача, особено во однос на економската ефикасност и социјалната заштита.

Пристапот на трошоци и придобивки ги анализираше апсолутните, просечните и медијалните вредности на бројот на предмети, вклучувајќи го и правниот основ, бројот на рочишта, како и видовите на тужбени барања и одлуки.

Поимот **просек** се користи честопати во секојдневниот живот со цел да се укаже на сума типична за одредена група луѓе или предмети. На пример, можете да прочитате во весник дека во просек луѓето гледаат три часа телевизија дневно. Ова не значи дека секое лице поединечно гледа три часа телевизија дневно, напротив некој гледа повеќе, а некој помалку. Поради тоа, просекот е добар индикатор на гледаноста на телевизијата, воопшто. Просечните вредности се корисни затоа што овозможуваат сумирање на голем број податоци во една единствена вредност и укажуваат на тоа дека постои варијабилност на податоците околу оваа вредност.

Поимот **медијана** се однесува на средишната вредност во одреден сет на податоци, каде вредностите се рангирани по големина, од најмала до најголема вредност или обратно. Кога имаме непарен број на опсервации, средишната вредност е мошне едноставно да се одреди. Кога имаме еднаков број на опсервации од двете страни, средишната вредност меѓу двете централни вредности е медијаната. Медијаната е мерка која ја покажува просечната вредност во случаите кога податоците содржат невообичаено високи или ниски вредности. При пресметката на медијаната, екстремните вредности (опсервации) имаат сосема мало влијание, поради што медијаната е добра индикација за типичната вредност во група на податоци.

Странките кои започнуваат спорови од мала вредност честопати се соочуваат со несигурност во однос на висината на трошоците за време на постапката како и за целисходноста од водење на постапката. Оваа несигурност пред сè произлегува од неможноста да се проценат со сигурност судските и адвокатските трошоци.

Покрај трошоците за судски такси и адвокат, постојат и трошоци за државниот буџет. Овие трошоци се покриваат од Судскиот буџет и се однесуваат на трошоците за функционирање на судовите како што се платите, одржувањето итн. Оваа анализа претставува обид да се проценат двата вида трошоци кои се однесуваат на споровите од мала вредност и врз основа на добиените податоците, да ги квантифицира ефектите и да изведе заклучоци и препораки.

2. Примарна анализа на прибраните податоци

2.1. Број на започнати спорови од мала вредност, спорови од мала вредност од граѓанска природа, спорови од мала вредност од стопанска природа

Вкупно 27.002 спорови од мала вредност беа започнати пред судовите во 2015, 2016 и 2017 година. Од вкупниот број, 23.545 беа спорови од мала вредност од граѓанска природа, додека 3.457 беа спорови од мала вредност кои се однесуваа на трговски спорови.

Табела 4: Број на спорови од мала вредност

Основен суд	Случаи на стопански спорови			Вкупно случаи на стопански спорови	Граѓански спорови			Вкупно граѓански спорови	Вкупно
	2015	2016	2017		2015	2016	2017		
Берово					76	38	54	168	168
Битола	23	17	35	75	434	392	558	1384	1459
Делчево					46	31	47	124	124
Гевгелија					146	180	41	367	367
Гостивар	26	23	15	64	180	188	269	637	701
Кавадарци					247	318	422	987	987
Кичево					248	293	298	839	839
Кочани	36	26	27	89	146	130	148	424	513
Кратово					31	31	52	114	114
Крива Паланка					166	103	90	359	359
Крушево					43	38	49	130	130
Куманово	72	36	38	146	497	699	572	1768	1914
Неготино					250	158	111	519	519
Охрид	43	29	33	105	259	254	293	806	911
Прилеп	45	34	21	100	306	248	315	869	971
Радовиш					79	63	36	178	178
Ресен	2	3	2	7	83	95	167	345	352
Скопје 2	385	329	403	1117	2576	3021	2483	8080	9197
Штип	22	15	15	52	349	384	707	1440	1492
Струга	108	104	70	282	357	519	282	1158	1440
Струмица	22	3	29	54	621	321	239	1181	1235
Св. Николе					183	103	109	395	395
Тетово	137	93	118	348	265	233	180	678	1026
Велес	423	284	312	1020	169	183	184	536	1556
Виница					45	12	24	81	81
Вкупно	1.344	998	1120	3462	7802	8035	7730	23567	27029

Очигледно дека најголемиот број од предметите се граѓански предмети (спорови меѓу физички лица или меѓу физичко и правно лице). Ова укажува дека главните придобивки за судот потекуваат од граѓанските предмети, во финансиска смисла и преку примена на поедноставена постапка. Ова исто така покажува дека, поради дефиницијата на поимот „вредност“ кај споровите од мала вредност, трговските спорови опфаќаат само мал дел и од нив имаат придобивки помал број субјекти кои се паринчат. Потребно е да се размисли за можноста за ревизија на прагот на вредноста за трговските спорови со цел поголем дел од нив да се решаваат како спорови од мала вредност.

2.2. Просечна и медијална должина (траење) на првостепените постапки по споровите од мала вредност и број на нерешени предмети

Во периодот меѓу 2015 и 2017 година, просечното траење на првостепена постапка по спор од мала вредност во судовите беше 181 ден, а медијалната вредност изнесува 116 дена. Вкупниот број на нерешени предмети беше 967. Од анализата на прибраните податоци може да се заклучи дека највисоките просечни и медијални вредности на траењето на постапката се забележани во Основниот суд Скопје II, Основниот суд Неготино и Основниот суд Делчево. Најголемиот број на нерешени предмети има Основниот суд Скопје II со повеќе од 80% од вкупно 967 нерешени предмети.

Табела 5: Просечна и медијална должина (траење) на постапките

Суд	Просечно времетраење			Медиана од времетраење			Нерешени
	2015	2016	2017	2015	2016	2017	
Берово	115	165	111	56	118	67	6
Битола	134	178	127	105	141	107	34
Виница	43	56	41	28	42	26	0
Велес	79	89	71	62	65	61	0
Гевгелија	89	66	100	56	53	80	0
Гостивар	137	188	157	91	148	122	26
Делчево	260	215	143	207	172	141	0
Кавадарци	111	128	103	68	96	71	0
Кочани	82	122	100	63	97	75	9
Кичево	79	138	117	59	101	84	5
Кратово	81	118	73	56	75	42	0
Крива Паланка	140	95	69	83	60	50	3
Куманово	125	183	166	93	155	131	42
Крушево	51	67	69	47	59	45	0
Неготино	138	175	151	99	154	157	0
Охрид	228	185	135	137	146	105	35
Прилеп	121	137	121	92	105	98	8
Радовиш	78	104	87	53	80	76	2
Ресен	117	144	91	109	90	77	1
Тетово	101	149	112	71	106	93	5
Св. Николе	116	146	123	69	123	86	0
Скопје 2	363	315	191	298	281	161	777
Струга	146	144	83	94	105	72	0
Струмица	76	120	86	51	79	59	6
Штип	101	174	119	65	137	97	9

2.3. Просечен, медијален и максимален број на рочишта по спор од мала вредност во првостепена постапка и број на предмети без одржани рочишта

Во 2015, 2016 и 2017 просечниот број рочишта по спор од мала вредност во судовите во првостепена постапка изнесуваше 2,5 рочишта, додека медијалната вредност беше 2. Максималниот број на рочишта беше 26, додека процентуалното учество на бројот на предмети без одржани рочишта во вкупниот број изнесуваше 10.5%

Табела 6: Просечен, медијален и максимален број на рочишта

Суд	Просек			Медијана		
	2015	2016	2017	2015	2016	2017
Берово	1.6	3.0	1.4	1.0	3.0	1.0
Битола	0.2	-	-	-	-	-
Виница	1.6	1.1	1.0	1.0	1.0	1.0
Велес	2.2	2.6	2.1	2.0	2.0	2.0
Гевгелија	1.6	1.1	2.3	1.0	-	2.0
Гостивар	3.3	3.7	3.5	3.0	3.0	3.0
Делчево	2.4	2.1	2.3	2.0	2.0	2.0
Кавадарци	1.6	2.0	1.3	1.0	2.0	1.0
Кочани	1.3	1.6	1.4	1.0	1.0	1.0
Кичево	2.5	3.3	2.8	2.0	3.0	2.0
Кратово	2.4	2.0	1.5	2.0	1.0	1.0
Крива Паланка	1.3	1.9	2.1	1.0	1.0	1.0
Куманово	2.0	2.3	2.7	1.0	1.0	2.0
Крушево	1.3	1.2	1.5	1.0	1.0	1.0
Неготино	1.9	2.1	2.0	1.0	2.0	2.0
Охрид	2.4	2.3	2.2	2.0	1.0	1.0
Прилеп	2.2	2.1	2.2	1.0	1.0	1.0
Радовиш	2.0	1.8	1.9	1.0	1.0	1.0
Ресен	1.4	1.7	1.2	1.0	1.0	1.0
Тетово	3.5	4.2	3.1	3.0	3.0	3.0
Св. Николе	1.9	2.8	2.6	1.0	2.0	2.0
Скопје 2	4.0	3.5	2.7	3.0	3.0	2.0
Струга	3.0	2.2	1.7	2.0	1.0	1.0
Струмица	1.9	2.4	2.2	1.0	1.0	1.0
Штип	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0

2.4. Просечна и медијална вредност на споровите од мала вредност во првостепена постапка

Во тригодишниот период, просечната вредност на споровите од мала вредност во првостепена постапка во судовите беше 90.478 денари, додека медијалната вредност беше помала и изнесуваше 50.786 денари.

Табела 7: Просечна и медијална вредност на предметите

Суд	Просек			Медиана		
	2015	2016	2017	2015	2016	2017
Берово	35,672	47,347	81,666	17,785	28,377	50,000
Битола	65,974	83,416	103,926	58,056	60,100	72,426
Виница	25,087	38,286	29,428	10,000	42,030	23,447
Велес	68,883	78,694	129,338	43,824	49,070	78,575
Гевгелија	44,483	44,698	87,901	29,369	8,850	77,727
Гостивар	6,300	6,246	7,084	-	-	-
Делчево	54,433	68,724	51,573	40,000	58,425	36,000
Кавадарци	51,890	103,535	92,644	36,570	65,791	67,142
Кочани	63,539	120,022	135,028	40,000	65,030	100,000
Кичево	44,205	133,829	133,340	24,003	100,000	100,985
Кратово	47,216	87,314	81,042	36,900	28,957	45,655
Крива Паланка	58,755	110,912	145,750	48,298	71,627	98,592
Куманово	47,083	75,959	109,393	30,164	30,683	55,000
Крушево	80,049	61,553	84,088	73,380	38,988	61,902
Неготино	52,511	81,203	98,000	40,140	60,412	78,487
Охрид	55,363	161,818	121,607	38,093	100,000	78,471
Прилеп	43,141	73,177	73,358	21,080	40,917	35,748
Радовиш	43,029	43,417	93,822	29,924	33,900	32,050
Ресен	68,919	116,800	48,906	47,200	87,272	14,640
Тетово	58,364	85,049	125,476	34,292	38,145	49,826
Св. Николе	35,967	59,273	98,957	20,000	30,000	40,000
Скопје 2	69,079	146,469	147,232	51,795	106,966	111,510
Струга	43,464	77,217	60,835	19,111	15,999	11,035
Струмица	38,209	69,659	83,471	24,838	39,419	30,750
Штип	47,250	84,566	39,704	28,600	33,003	4,277

2.5. Процент на започнати предмети од мала вредност со правен основ долг, надомест на штета, неосновано збогатување и останати правни основи

Во тригодишниот период, учеството на споровите од мала вредност со долг како правен основ беше 51,5%, надомест на материјална штета 21,4%, надомест на нематеријална штета со 7,1% и 5% за стекнување без основ. Вкупното учество на бројот на предмети со останати правни основи изнесува 7,1% во вкупниот број на анализирани предмети. Вкупно 7,9% од вкупниот борј на предмети не содржеа информација за правниот основ. Во табелата во продолжение е даден преглед на структурата на споровите по правниот основ.

Табела 8: Процент на започнати предмети по правен основ

Суд	Долг	Барање без правен основ	Без оштета	Други	Оштета	Неовластено збогатување
Берово	0.9%	0.0%	0.2%	0.6%	0.4%	0.2%
Битола	0.4%	64.8%	0.0%	0.1%	0.5%	0.1%
Делчево	0.4%	0.0%	0.6%	0.0%	0.8%	0.2%
Гевгелија	2.1%	0.0%	0.9%	0.5%	0.7%	0.9%
Гостивар	2.3%	0.2%	0.0%	1.8%	5.6%	0.7%
Кавадарци	5.8%	0.0%	3.6%	0.1%	1.8%	0.5%
Кичево	2.4%	0.4%	9.8%	2.0%	4.3%	1.5%
Кочани	2.2%	0.0%	6.1%	1.2%	0.8%	1.3%
Кратово	0.0%	0.0%	0.0%	5.9%	0.0%	0.0%
Крива Паланка	1.2%	0.0%	1.0%	0.5%	2.8%	0.4%
Крушево	0.3%	0.0%	0.0%	0.0%	1.5%	0.1%
Куманово	8.3%	0.4%	0.8%	1.4%	9.8%	10.1%
Неготино	2.9%	0.2%	1.1%	0.1%	0.7%	3.4%
Охрид	3.0%	0.1%	6.4%	1.7%	4.1%	7.9%
Прилеп	3.5%	0.2%	2.3%	2.5%	5.9%	3.1%
Радовиш	0.9%	0.0%	0.0%	0.0%	0.9%	0.5%
Ресен	2.3%	0.1%	0.1%	0.1%	0.4%	0.1%
Скопје 2	35.8%	0.3%	55.7%	6.4%	42.1%	42.2%
Штип	7.1%	0.0%	7.0%	0.3%	6.0%	1.3%
Струга	1.5%	17.0%	0.5%	7.2%	7.0%	23.9%
Струмица	0.0%	0.0%	0.0%	64.3%	0.0%	0.0%
Св. Николе	1.8%	0.0%	2.1%	0.5%	1.3%	1.0%
Тетово	7.0%	0.2%	0.2%	1.4%	0.3%	0.4%
Велес	7.5%	16.0%	1.6%	1.5%	1.9%	0.1%
Виница	0.4%	0.0%	0.0%	0.1%	0.5%	0.1%

2.6. Процент на уважени, одбиени и повлечени тужбени барања, спогодби, нерешени случаи и други видови одлуки

Според наодите на оваа анализа, 45,8% од тужбените барања во споровите од мала вредност беа уважени, додека 15,8% беа повлечени. Нерешените предмети сочинуваат 6% од вкупниот број предмети, додека 9.1% се решени предмети со други одлуки. Одбиените тужбени барања учествуваат со 6,9%, додека информација не беше дадена за 11,8% од предметите.

2.7. Вкупен очекуван приход во буџетот од судски такси од започнати постапки во спорови од мала вредност пред сите судови

Во 2015, 2016 и 2017 година, вкупниот приход во Буџетот од судски такси кои доаѓа од започнатите спорови од мала вредност беше **57,861,251** денари. Просечниот приход од предмет варира од 602 денари од Основниот суд во Гостивар до 2,708 денари во Основниот суд Скопје 2. Медијалната вредност е има помали осцилации и се движи околу средната вредност од 1.600 денари.

Табела 9: Проценка на вкупниот буџетски приход од судски такси

Суд	2015	2016	2017	Вкупно
Берово	85,485	52,264	106,119	243,868
Битола	770,963	822,369	1,409,220	3,002,552
Делчево	65,899	52,978	67,518	186,395
Гевгелија	192,029	231,702	83,334	507,065
Гостивар	122,518	126,706	172,553	421,777
Кавадарци	360,139	769,365	921,057	2,050,561
Кичево	328,551	846,621	853,672	2,028,844
Кочани	305,161	422,525	538,006	1,265,692
Кратово	39,827	66,571	104,466	210,864
Крива Паланка	254,785	260,316	262,377	777,478
Крушево	81,815	61,568	101,464	244,847
Куманово	760,294	1,395,321	1,526,051	3,681,666
Неготино	372,878	319,599	253,799	946,276
Охрид	447,706	973,905	878,942	2,300,553
Прилеп	442,056	519,891	610,815	1,572,762
Радовиш	98,010	84,109	79,923	262,042
Ресен	149,033	254,859	228,091	631,983
Скопје 2	5,147,641	10,595,665	9,159,220	24,902,526
Штип	499,103	810,556	855,853	2,165,512
Струга	595,664	1,183,388	567,187	2,346,239
Струмица	788,275	588,050	539,811	1,916,136
Св. Николе	212,603	161,973	252,215	626,791
Тетово	619,817	675,625	843,605	2,139,047
Велес	1,027,900	896,687	1,418,597	3,343,184
Виница	43,231	16,240	27,120	86,591
Вкупно	13,811,383	22,188,853	21,861,015	57,861,251

3. Трошоци во парничната постапка

Учеството во постапката подразбира одредени материјални трошоци кои се поврзани со дејствијата на судот, странките и другите учесници во постапката.

Трошоците направени во текот на постапката или кои настанале по повод на таа постапка претставуваат трошоци на парничната постапка или парнични трошоци. Покрај горенаведеното, парничните трошоци ја опфаќаат и наградата на адвокатот и на другите лица на кои законот им признава право на награда.¹²

Парничните трошоци ги опфаќаат: трошоците за судски такси, личните трошоци на странката и нејзиниот застапник по однос на застапување во судот, наградата на адвокатот, надоместоците за патување, дневната квота и изгубената заработка за сведоците и експертите, наградите за работа на експертите, трошоците за увид, трошоците за обезбедување докази во текот на постапката, надоместоците за прибавување на документи и други докази (потврда, фотокопирање), трошоци за објавување на огласи, трошоци за обезбедување докази преку иницирање на постапка, трошоци за обиди за порамнување, трошоци за привремени мерки итн.

Во врска со обврската за плаќање на парничните трошоци, се покренуваат следните прашања:

>>>која страна е должна однапред да ги плати парничните трошоци, и

>>>која страна е должна да ги плати парничните трошоци на крајот од постапката.

Секоја странка претходно сама ги поднесува трошоците што ги предизвикала со своето дејствие, додека судот не постапува по тужба ниту презема друго дејствие за кое не е платена судската такса. Согласно Законот, доколку тужителот не ја плати судската такса во рок од 15 дена (во постапката по спорови од мала вредност овој рок изнесува 8 дена) од денот на поднесувањето на тужбата, тужбата се смета за повлечена.¹³

Кога странката ќе предложи изведување на докази, должна е, по налог на судот, однапред да го положи износот потребен за намирување на трошоците што ќе настанат по повод изведувањето на докази. Кога двете странки ќе предложат изведување на докази или кога судот ќе го определи тоа, судот ќе им наложи на двете странки да го положат износот потребен за намирување на трошоците на еднакви делови. Ако, пак, судот определил изведување на докази, тој може да определи износот да го положи само едната странка. Во тој случај судот, со оглед на сите околности, по свое убедување ќе оцени од какво значење е тоа што странката во рок не го положила износот потребен за намирување на трошоците. Ако износот потребен за намирување на трошоците не биде положен во рокот што ќе го определи судот, тој ќе се откаже од изведувањето на докази. По исклучок од одредбата на ставот (3) од овој член, ако судот по службена должност определи изведување на докази заради утврдување на фактите во врска со примената на членот 3 став (3) од овој Закон, ќе ги задолжи

¹² Член 145 од Законот за парничната постапка

¹³ Член 146 од Законот за парничната постапка

странките да го положат определениот износ во определен рок. Доколку ниту една од странките во определениот рок не го положи определениот износ, трошоците за изведување на доказите ќе се исплатат од средствата на судот, а по правосилното завршување на постапката тие ќе се надоместат согласно со правилата содржани во членот 148 од Законот.

Странката која во целост ќе ја загуби парницата е должна на спротивната странка и на нејзиниот замешувач да им ги надомести трошоците. Ако странката делумно успее во парницата, судот може со оглед на постигнатиот успех да определи секоја странка да ги поднесе своите трошоци или едната странка да ѝ надомести соодветен дел од трошоците на другата странка и на замешувачот. Судот може да одлучи едната странка да ги надомести сите трошоци што спротивната странка и нејзиниот замешувач ги имале, ако спротивната странка не успеала само во сразмерно незначителен дел од своето барање, а поради тој дел не настанале посебни трошоци. Според резултатот на докажувањето судот ќе одлучи дали трошоците од членот 147 став (4) согласно Законот ќе ги поднесува едната или двете странки или трошоците ќе паднат на товар на средствата на судот.

При одлучувањето кои трошоци ќе ѝ се надоместат на странката, судот ќе ги земе предвид само оние трошоци што биле потребни за водење на парницата. Оценувајќи ги грижливо сите околности, судот одлучува за тоа кои трошоци биле неопходни, како и за нивната висина. Наградата и другите трошоци на адвокатите се одмеруваат согласно тарифата за надоместок на трошоците на адвокатите.¹⁴

Независно од исходот на парницата, странката е должна да ѝ ги надомести на спротивната странка трошоците што ги предизвикала по своја вина или случај што ѝ се случил нејзе. Судот може да одлучи законскиот застапник или полномошник на странката да ѝ ги надомести на спротивната странка трошоците што ги предизвикал по своја вина. Судот е должен со решение да одлучи за надоместот на трошоците од ставовите (1) и (2) на овој член без одлагање. Против тоа решение не е дозволена посебна жалба, а извршување на решението може да се бара пред неговата правосилност.¹⁵

Ако тужениот не дал повод за тужба и ако во одговорот на тужбата, односно на подготвителното рочиште, или ако не се одржува подготвително рочиште тогаш на главната расправа пред да се впушти во расправање за главната работа, го признал тужбеното барање, тужителот ќе му ги надомести парничните трошоци на тужениот.¹⁶

Тужителот кој ќе ја повлече тужбата е должен на спротивната странка да ѝ ги надомести парничните трошоци, освен ако до повлекување на тужбата дошло веднаш по исполнување на барањето од страна на тужениот. Странката која ќе се откаже од правен лек е должна на спротивната странка да ѝ ги надомести трошоците настанати по повод правниот лек.¹⁷

14 Член 149 од Законот за парнична постапка

15 Член 150 од Законот за парнична постапка

16 Член 151 од Законот за парнична постапка

17 Член 152 од Законот за парнична постапка

Секоја странка ги поднесува своите трошоци кога постапката е завршена со судско порамнување, освен доколку во порамнувањето поинаку не е договорено. Трошоците за обидено порамнување, но кое не успеало, влегуваат во парничните трошоци.¹⁸

Доколку биде усвоено тужбеното барање во излачна парница за излучување на предмети, а судот утврди дека тужениот како доверител во извршната постапка имал оправдани причини да смета дека не постојат права на трети лица врз овие предмети, ќе определи секоја странка да ги поднесе своите трошоци.¹⁹

Сопарничарите ги поднесуваат трошоците на еднакви делови. Доколку постои значителна разлика во поглед на нивниот удел во предметот на спорот, судот сразмерно на тој удел ќе определи колкав дел од трошоците ќе надомести секој од сопарничарите. Сопарничарите кои солидарно се одговорни во главната работа одговараат солидарно и за трошоците досудени на спротивната страна. Другите сопарничари не одговараат за трошоците предизвикани со посебни парнични дејствија на одделни сопарничари.²⁰ Кога јавниот обвинител се јавува како странка во постапката, тој има право на надоместок на трошоците согласно одредбите од Законот. Трошоците што според законските одредби би требало да ги поднесува јавниот обвинител ќе се исплатат од Буџетот на Република Македонија.²¹

Одредбите за трошоците се применуваат и на странките кои ги застапува државното правобранителство во кој што случај трошоците на постапката го опфаќаат износот што на странката би и се признал на име награда на адвокат.

Судот одлучува за надоместок на трошоците на определено барање од странката, без расправање. Странката е должна во барањето да ги наведе трошоците за кои бара надоместок. Странката е должна да го истакне барањето за надоместок на трошоците, најдоцна до завршувањето на расправањето кое му претходи на одлучувањето за трошоците, а ако се работи за донесување на одлука без претходно расправање, странката е должна барањето за надоместок на трошоците да го истакне во предлогот за кој треба да одлучи судот. Судот ќе одлучи по барањето за надоместок на трошоците, во пресудата или решението со кое се завршува постапката пред тој суд. При усно објавување на пресудата или на решението со кое се налага надоместок на трошоците, судот може да одлучи износот на трошоците да го одмери во писмено изработена пресуда, односно решение, ако решението треба да се достави до странките. Во текот на постапката судот со посебно решение ќе одлучи за надоместок на трошоците само кога правото на надоместок на трошоците не зависи од одлуката за главната работа. Во случајот од членот 152 на овој Закон, ако повлекувањето на тужбата или откажувањето од правен лек не е извршено на расправата, барање за надоместок на трошоците може да се истакне во рок од 15 дена по приемот на известувањето за откажувањето.²²

18 Член 153 од Законот за парнична постапка

19 Член 154 од Законот за парнична постапка

20 Член 155 од Законот за парнична постапка

21 Член 156 од Законот за парнична постапка

22 Член 158 од Законот за парнична постапка

Во делумна пресуда или во меѓупресуда, судот може да изрече дека одлуката за трошоците се остава за подоцнежната пресуда. (Член 159 од Законот за парнична постапка).

Кога судот ќе го отфрли или одбие правниот лек, ќе одлучи и за трошоците настанати во постапката по повод тој правен лек. Кога судот ќе ја преиначи одлуката против која е поднесен правен лек или ќе ја укине таа одлука и ќе ја отфрли тужбата, ќе одлучи за трошоците на целата постапка. Кога ќе се укине одлуката против која е поднесен правен лек и предметот ќе се врати на повторно судење, ќе се остави за трошоците на постапката по повод правниот лек да се одлучи во конечната одлука.

Одлуката за трошоците содржана во пресудата може да се напаѓа само со жалба на решение, ако истовремено не се напаѓа и одлуката за главната работа. Ако едната странка ја напаѓа пресудата само во поглед на трошоците, а другата во поглед на главната работа, повисокиот суд со една одлука ќе одлучи за обата правни лека.

Трошоците на постапката за обезбедување на докази ги поднесува странката која поднела предлог за обезбедување на докази. Таа е должна да ѝ ги надомести и трошоците на спротивната странка, односно на назначениот привремен застапник. Овие трошоци странката може дополнително да ги остварува како дел од парничните трошоци, според успехот во постапката.

Судот ќе ја ослободи од плаќање на трошоците на постапката странката која според својата општа имотна состојба не е во можност да ги поднесува овие трошоци без штета за својата нужна издршка и нужната издршка на своето семејство. Ослободувањето од плаќање на трошоците на постапката опфаќа ослободување од плаќање на такси и ослободување од полагање на аванс за трошоците на сведоците, вештаците, за увид и за судските огласи. Судот може да ја ослободи странката само од плаќање на такси ако со плаќањето на таксите значително би биле намалени средствата од кои се издржува странката и членовите на нејзиното семејство. При донесувањето на одлуката за ослободување од плаќање на трошоците на постапката, судот грижливо ќе ги оцени сите околности, а особено ќе ја земе предвид вредноста на предметот на спорот, бројот на лицата што ги издржува странката и приходите што ги имаат странката и членовите на нејзиното семејство.

Одлуката за ослободување од плаќање на трошоците на постапката ја донесува првостепениот суд по предлог на странката. Странката е должна кон предлогот да поднесе уверение од надлежниот орган на државната управа за својата имотна состојба. Во уверението за имотната состојба мора да се назначи износот на данокот што го плаќа домаќинството и одделни членови на домаќинството, како и други извори на нивните приходи и воопшто имотната состојба на странката на која ѝ се издава уверението. Поблиски прописи за издавање на уверенија за имотната состојба донесува органот определен со посебен пропис. Кога е тоа потребно и самиот суд може по службена должност да ги прибави потребните податоци и известувања за имотната состојба на странката која бара ослободување, а може за тоа да ја сослуша и спротивната странка. Против решението на судот со кое се усвојува предлогот на странката не е дозволена жалба. (Член 164 од Законот за парнична постапка).

Кога странката наполно е ослободена од плаќање на трошоците на постапката (член 163 став (2)), првостепениот суд по нејзино барање ќе определи да ја застапува полномошник, ако тоа е нужно заради заштита на правата на странката. Странката на која ѝ е назначен полномошник се ослободува од плаќање на трошоците и наградата на назначениот полномошник. Полномошникот од редот на адвокатите го назначува претседателот на судот. Од оправдани причини, назначениот полномошник може да бара да биде разрешен. Претседателот на советот за тоа одлучува надвор од главната расправа, а советот одлучува на расправата. Против одлуката на судот со која се разрешува полномошникот не е дозволена жалба. Против решението на судот со кое се усвојува барањето на странката за назначување на полномошникот не е дозволена жалба. (Член 165 од Законот за парнична постапка).

Кога странката е наполно ослободена од плаќање на трошоците на постапката (член 163 став (2)), од средствата на судот ќе се исплати аванс за трошоците на сведоците, вештаците, преведувачите, толкувачите, за увид и за издавање на судски оглас, како и за трошоците на поставениот полномошник. (Член 166 од Законот за парнична постапка).

Решението за ослободување од плаќање на трошоците и за назначување на полномошникот може да се укине од првостепениот суд во текот на постапката ако утврди дека странката е во состојба да ги поднесува трошоците на постапката. Притоа, судот ќе реши дали странката целосно или делумно ќе ги надомести и оние трошоци и такси од кои претходно била ослободена, како и трошоците и наградата на назначениот полномошник. Првенствено ќе се надоместат износите исплатени од средствата на судот. (Член 167 од Законот за парнична постапка).

Таксите и трошоците исплатени од средствата на судот, како и фактичките издатоци и наградата на назначениот полномошник, претставуваат дел од парничните трошоци. За надоместокот на овие трошоци од страна на противникот на странката која е ослободена од плаќање на трошоците на постапката, судот ќе одлучи според одредбите за надоместокот на трошоците. Таксите и трошоците исплатени од средствата на судот ги наплатува првостепениот суд по службена должност од странката која е должна да ги надомести. Ако противникот на странката која е ослободена од плаќање на трошоците на постапката е задолжен да ги надомести парничните трошоци, а ќе се утврди дека тој не е во состојба да ги плати тие трошоци, судот може дополнително да определи трошоците од ставот (1) на овој член да ги плати во целост или делумно странката која е ослободена од плаќање на трошоците на постапката од она што ѝ е досудено. Со тоа не се задира во правото на оваа странка за она што го платила да бара надоместок од противникот. (Член 168 од Законот за парнична постапка).

Надоместокот на трошоците на парничната постапка што ќе настанат пред судовите во Република Македонија, го утврдува министерот за правда со Правилник. (Член 169 од Законот за парнична постапка).

Дополнително, Табелата за трошоци во постапките по спорови од мала вредност е приложена кон овој Извештај (Додаток: Трошоци во спорови од мала вредност), што е применлива во пракса. Во оваа табела трошоците се поделени во трошоци во постапка која е иницирана со нотарски предлог или тужба и трошоци во граѓанскиот спор или стопански спор.

Во Табелата се дадени следните категории:

Медијација;

Појаснување: Во стопанските спорови за парично побарување кое не надминува 1.000.000 денари (околу 16.260 евра) и кога постапката се поведува со тужба пред судот, страните се должни, пред поднесувањето на тужбата, да се обидат да го решат спорот преку медијација.

Вредност: Најмалку 20 евра за секој започнат час и најмалку 30 евра, кога постапката ја спроведуваат двајца или повеќе медијатори.

Трошоци за потврда од Централен регистар;

Појаснување: Согласно македонскиот Закон за парнична постапка, доколку страните се правни лица тие имаат обврска да достават доказ од Централниот регистар за седиштето на правното лице.

Вредност: Цената на една потврда од Централниот регистар изнесува 256,00 денари;

Вештачење;

Појаснување: Судот ќе побара мислење од вештак како доказ, доколку странката во тужбата или одговорот на тужбата достави стручен наод или мислење на вештак.

Вредност: до 100.000,00 денари цената е од 3.000,00 денари до 5.400,00 денари, од 100.001,00 денари до 1.000.000,00 денари цената е од 5.401,00 денари до 9.000,00 денари и над 1.000.000,00 денари цената е од 9.001,00 денари до 15.000,00 денари.

Награда за адвокат за изработка на нотарски предлог/тужба;

Појаснување: Адвокатот има право на награда за изготвување на нотарскиот предлог или на тужбата согласно Адвокатската тарифа на Република Македонија.

Вредност: Цената за изработка на нотарски предлог или тужба за вредност до 10.000,00 денари изнесува 1.300,00 денари; цената за изработка на нотарски предлог од 10.001,00 денари до 50.000,00 денари изнесува 2.730,00 денари и за изработка на тужба изнесува 3.900,00 денари; цената за изработка на нотарски предлог од 50.001,00 денари до 100.000,00 денари изнесува 3.640,00 денари и за изработка на тужба изнесува 5.200,00 денари; цената за изработка на нотарски предлог од 100.001,00 денари до 300.000,00 денари изнесува 4.550,00 денари и за изработка на тужба изнесува 6.500,00 денари; цената за изработка на нотарски предлог од 300.001,00 денари до 600.000,00 денари е 5.460,00 денари и изработка на тужба изнесува 7.800,00 денари.

Административна такса за нотарски предлог/тужба;

Појаснување: Согласно македонскиот Закон за парнична постапка, постапката може да започне со поднесување на тужба до надлежен првостепен суд или со поднесување на нотарски предлог до надлежен нотар. Зависно од ова, потребно е да се плати соодветна административна такса согласно Законот за судски такси.

Табела 10: Поделба на трошоци за административна такса за нотарски налог/тужба

Административни такси за нотарски платен налог/тужба	Нотарски платен налог (граѓански спор)	Нотарски платен налог (стопански спор)	Тужба (граѓански спор)	Тужба (стопански спор)
Трошоци за тековна состојба	За едно правно лице 256,00 МКД	2 x 256,00 МКД = 512,00 МКД	За едно правно лице – 256,00 МКД	2 x 256,00 МКД = 512,00 МКД
Вештачење (до 100.000,00 МКД)	3.000,00 МКД – 5.400,00 МКД	3.000,00 МКД – 5.400,00 МКД	3.000,00 МКД – 5.400,00 МКД	3.000,00 МКД – 5.400,00 МКД
Вештачење (од 100.001,00 МКД до 1.000.000,00 МКД)	5.401,00 МКД – 9.000,00 МКД	5.401,00 МКД – 9.000,00 МКД	5.401,00 МКД – 9.000,00 МКД	5.401,00 МКД – 9.000,00 МКД
Вештачење (од 1.000.000,00 МКД)	9.001,00 МКД – 15.000,00 МКД	9.001,00 МКД – 15.000,00 МКД	9.001,00 МКД – 15.000,00 МКД	9.001,00 МКД – 15.000,00 МКД
Состав на предлог/ тужба (до то 10.000,00 МКД)	1.300,00 МКД	1.300,00 МКД	1.300,00 МКД	1.300,00 МКД
Состав на предлог/ тужба (од 10.001,00 МКД до 50.000,00 МКД)	2.730,00 МКД	2.730,00 МКД	3.900,00 МКД	3.900,00 МКД
Состав на предлог/ тужба (од 50.001,00 МКД до 100.000,00 МКД)	3.640,00 МКД	3.640,00 МКД	5.200,00 МКД	5.200,00 МКД
Состав на предлог/ тужба (од 100.001,00 МКД до 300.000,00 МКД)	4.550,00 МКД	4.550,00 МКД	6.500,00 МКД	6.500,00 МКД
Состав на предлог/ тужба (од 300.001,00 МКД до 600.000,00 МКД)	5.460,00 МКД	5.460,00 МКД	7.800,00 МКД	7.800,00 МКД

Нотарска награда;

Појаснување: Согласно Нотарската тарифа на Република Македонија, за дејствија преземени од нотарот во врска со приемот на нотарскиот предлог, донесување на одлука со која се овластува извршување врз основа на веродостојна исправа или упатување на предметот до надлежниот судот за понатамошно постапување и донесување одлука и доставување на одлуката до странките, нотарот има право на награда во еден единствен износ во зависност од вредноста на поднесениот предлог.

Вредност: Висината на нотарската награда до 10.000,00 денари изнесува 500,00 денари; од 10.000,00 денари до 20.000,00 денари изнесува 600,00 денари; од 20.000,00 денари до 40.000,00 денари изнесува 1.100,00 денари; од 40.000,00 денари до 60.000,00 денари изнесува 1.600,00 денари; од 60.000,00 денари до 100.000,00 денари изнесува 2.100,00 денари. Доколку вредноста на предлогот го надминува износот од 100.000,00 денари, покрај наградата од 2.100,00 денари, се наплаќа 2% за секој износ на денарот над 100.000,00 денари, но не повеќе од 18.000,00 денари.

Табела 11: Нотарска награда

Нотарска награда	Нотарски платен налог (граѓански спор)	Нотарски платен налог (стопански спор)
До 10.000,00 МКД	500,00 МКД	500,00 МКД
Од 10.000,00 МКД до 20.000,00 МКД	600,00 МКД	600,00 МКД
Од 20.000,00 МКД до 40.000,00 МКД	1.100,00 МКД	1.100,00 МКД
Од 40.000,00 МКД до 60.000,00 МКД	1.600,00 МКД	1.600,00 МКД
Од 60.000,00 МКД до 100.000,00 МКД	2.100,00 МКД	2.100,00 МКД
Од 100.001,00 МКД до 600.000,00 МКД	Ако вредноста на предлогот го надминува износот од 100.000,00 МКД, покрај наградата од 2.100,00 МКД, нотарот наплатува и по 2% за секој започнат денар преку 100.000,00 МКД, но не повеќе од 18.000,00 МКД	Ако вредноста на предлогот го надминува износот од 100.000,00 МКД, покрај наградата од 2.100,00 МКД, нотарот наплатува и по 2% за секој започнат денар преку 100.000,00 МКД, но не повеќе од 18.000,00 МКД.

Нотарски материјални трошоци;

Појаснување: Согласно Нотарската тарифа на Република Македонија при спроведување на постапка за донесување на решение за извршување врз основа на веродостојна исправа, нотарот има право на надомест на материјалните трошоците во целост.

Вредност: Цената на нотарските трошоци во оваа постапка изнесува 250,00 денари.

Табела 12: Нотарски материјални трошоци

	Нотарски платен налог (граѓански спор)	Нотарски платен налог (стопански спор)	Тужба (граѓански спор)	Тужба (стопански спор)
Нотарски материјални трошоци	250,00 МКД	250,00 МКД	250,00 МКД	250,00 МКД

Награда на адвокатот за застапување на судско рочиште;

Појаснување: Адвокатот има право на награда за застапување на судско рочиште согласно со Адвокатската тарифа на Република Македонија.

Вредност: Цената за застапување на судско рочиште за вредност до 10.000,00 денари изнесува 1.560,00 денари; од 10.001,00 денари до 50.000,00 денари изнесува 4.680,00 денари; од 50.001,00 денари до 100.000,00 денари изнесува 6.240,00 денари; од 100.001,00 денари до 300.000,00 денари изнесува 7.800,00 денари; од 300.001,00 денари до 600.000,00 денари изнесува 9.360,00 денари.

Табела 13: Трошоци за застапување на рочиште (по рочиште)

Застапување на рочиште	Нотарски платен налог (граѓански спор)	Нотарски платен Налог (стопански спор)	Тужба (граѓански спор)	Тужба (стопански спор)
До 10.000,00 МКД	1.560,00 МКД	1.560,00 МКД	1.560,00 МКД	1.560,00 МКД
Од 10.001,00 МКД до 50.000,00 МКД)	4.680,00 МКД	4.680,00 МКД	4.680,00 МКД	4.680,00 МКД
Од 50.001,00 МКД до 100.000,00 МКД)	6.240,00 МКД	6.240,00 МКД	6.240,00 МКД	6.240,00 МКД
Од 100.001,00 МКД до 300.000,00 МКД	7.800,00 МКД	7.800,00 МКД	7.800,00 МКД	7.800,00 МКД
Од 300.001,00 МКД до 600.000,00 МКД	9.360,00 МКД	9.360,00 МКД	9.360,00 МКД	9.360,00 МКД

Награда за адвокатот за изработка на необјаснет писмен поднесок;

Појаснување: Адвокатот има право на награда за изработка на необјаснет писмен поднесок согласно Адвокатската тарифа на Република Македонија.

Вредност: Цената за изработка на необјаснет писмен поднесок изнесува 1.300,00 денари.

Награда за адвокатот за изработка на објаснет писмен поднесок;

Појаснување: Адвокатот има право на награда за изработка на објаснет писмен поднесок согласно Адвокатската тарифа на Република Македонија.

Табела 14: Трошок за писмен поднесок

Трошок за писмен поднесок	Нотарски платен налог (граѓански спор)	Нотарски платен Налог (стопански спор)	Тужба (граѓански спор)	Тужба (стопански спор)
До 10.000,00 МКД	1.300,00 МКД	1.300,00 МКД	1.300,00 МКД	1.300,00 МКД
Од 10.001,00 МКД до 50.000,00 МКД)	3.900,00 МКД	3.900,00 МКД	3.900,00 МКД	3.900,00 МКД
Од 50.001,00 МКД до 100.000,00 МКД)	5.200,00 МКД	5.200,00 МКД	5.200,00 МКД	5.200,00 МКД
Од 100.001,00 МКД до 300.000,00 МКД	6.500,00 МКД	6.500,00 МКД	6.500,00 МКД	6.500,00 МКД
Од 300.001,00 МКД до 600.000,00 МКД	7.800,00 МКД	7.800,00 МКД	7.800,00 МКД	7.800,00 МКД

Административна такса за пресуда;

Појаснување: Македонскиот Закон за судски такси пропишува плаќање на соодветна такса за пресуда.

Табела 15: Административна такса за пресуда

Административна такса за пресуда	Нотарски платен налог (граѓански спор)	Нотарски платен Налог (стопански спор)	Тужба (граѓански спор)	Тужба (стопански спор)
До 10.000,00 МКД	480,00 МКД	480,00 МКД	480,00 МКД	480,00 МКД
Од 10.000,00 МКД до 20.000,00 МКД	800,00 МКД	800,00 МКД	800,00 МКД	800,00 МКД
Од 20.000,00 МКД до 40.000,00 МКД	1.200,00 МКД	1.200,00 МКД	1.200,00 МКД	1.200,00 МКД
Од 40.000,00 МКД до 60.000,00 МКД	1.600,00 МКД	1.600,00 МКД	1.600,00 МКД	1.600,00 МКД
Од 60.000,00 МКД до 100.000,00 МКД	2.000,00 МКД	2.000,00 МКД	2.000,00 МКД	2.000,00 МКД
Над 100.000,00 МКД	2 % од вредноста на спорот	2 % од вредноста на спорот	2 % од вредноста на спорот	2 % од вредноста на спорот

Административна такса за судско порамнување;

Појаснување: Предвидена е соодветна такса за судско порамнување согласно македонскиот Закон за судски такси.

Вредност: Износот на административната такса за судско порамнување во висина од 10.000,00 денари изнесува 120,00 денари; од 10.000,00 денари до 20.000,00 денари изнесува 200,00 денари; од 20.000,00 денари до 40.000,00 денари изнесува 300,00 денари; од 40.000,00 денари до 60.000,00 денари изнесува 400,00 денари; од 60.000,00 денари до 100.000,00 денари изнесува 500,00 денари; над 100.000,00 денари 1/4 од 2% од вредноста на спорот.

Табела 16: Административна такса за судско порамнување

Административна такса за судско порамнување	Нотарски платен налог (граѓански спор)	Нотарски платен Налог (стопански спор)	Тужба (граѓански спор)	Тужба (стопански спор)
До 10.000,00 МКД	120,00 МКД	120,00 МКД	120,00 МКД	120,00 МКД
Од 10.000,00 МКД до 20.000,00 МКД	200,00 МКД	200,00 МКД	200,00 МКД	200,00 МКД
Од 20.000,00 МКД до 40.000,00 МКД	300,00 МКД	300,00 МКД	300,00 МКД	300,00 МКД
од 40.000,00 МКД до 60.000,00 МКД	400,00 МКД	400,00 МКД	400,00 МКД	400,00 МКД
Од 60.000,00 МКД до 100.000,00 МКД	500,00 МКД	500,00 МКД	500,00 МКД	500,00 МКД
Над 100.000,00 МКД	1/4 од 2 % од вредноста на спорот	1/4 од 2 % од вредноста на спорот	1/4 од 2 % од вредноста на спорот	1/4 од 2 % од вредноста на спорот

Адвокатска награда за изработка на жалба;

Појаснување: Адвокатот има право на награда за изработка на жалба согласно Адвокатската тарифа на Република Македонија.

Вредност: Цената на изработка на жалба за вредност до 10.000,00 денари изнесува 2.600,00 денари; од 10.001,00 денари до 50.000,00 денари изнесува 7.800,00 денари; од 50.001,00 денари до 100.000,00 денари изнесува 10.400,00 денари; од 100.001,00 денари до 300.000,00 денари изнесува 13.000,00 денари; од 300.001,00 денари до 600.000,00 денари изнесува 15.600,00 денари.

Табела 17: Трошоци за состав на жалба

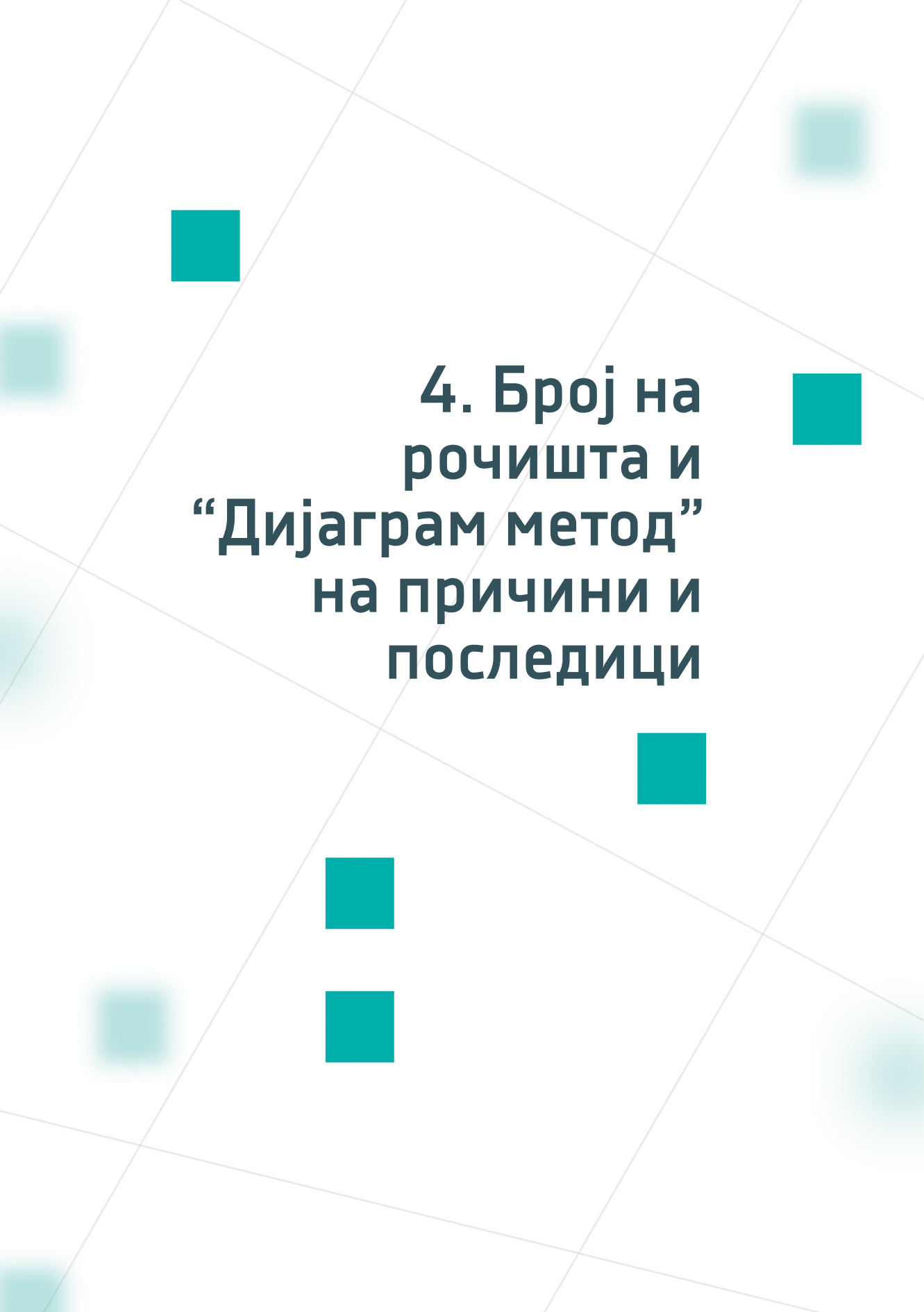
Трошоци за состав на жалба	Нотарски платен налог (граѓански спор)	Нотарски платен Налог (стопански спор)	Тужба (граѓански спор)	Тужба (стопански спор)
До 10.000,00 МКД	2.600,00 МКД	2.600,00 МКД	2.600,00 МКД	2.600,00 МКД
од 10.001,00 МКД до 50.000,00 МКД)	7.800,00 МКД	7.800,00 МКД	7.800,00 МКД	7.800,00 МКД
Од 50.001,00 МКД до 100.000,00 МКД)	10.400,00 МКД	10.400,00 МКД	10.400,00 МКД	10.400,00 МКД
од 100.001,00 МКД до 300.000,00 МКД	13.000,00 МКД	13.000,00 МКД	13.000,00 МКД	13.000,00 МКД
од 300.001,00 МКД до 600.000,00 МКД	15.600,00 МКД	15.600,00 МКД	15.600,00 МКД	15.600,00 МКД

Административна такса за жалба;

Појаснување: Предвидена е соодветна административна такса за поднесена жалба согласно македонскиот Закон за судски такси.

Табела 18: Такса за жалба

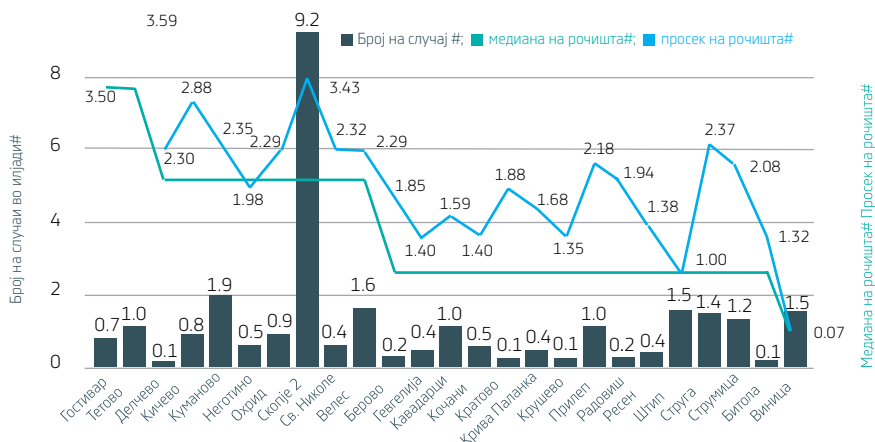
Такса за жалба	Нотарски платен налог (граѓански спор)	Нотарски платен Налог (стопански спор)	Тужба (граѓански спор)	Тужба (стопански спор)
До 10.000,00 МКД	960,00 МКД	960,00 МКД	960,00 МКД	960,00 МКД
Од 10.000,00 МКД до 20.000,00 МКД	1.600,00 МКД	1.600,00 МКД	1.600,00 МКД	1.600,00 МКД
Од 20.000,00 МКД до 40.000,00 МКД	2.400,00 МКД	2.400,00 МКД	2.400,00 МКД	2.400,00 МКД
од 40.000,00 МКД до 60.000,00 МКД	3.200,00 МКД	3.200,00 МКД	3.200,00 МКД	3.200,00 МКД
Од 60.000,00 МКД до 100.000,00 МКД	4.000,00 МКД	4.000,00 МКД	4.000,00 МКД	4.000,00 МКД
Над 100.000,00 МКД	2 x 2 % од вредноста на спорот	2 x 2 % од вредноста на спорот	2 x 2 % од вредноста на спорот	2 x 2 % од вредноста на спорот

**4. Број на
рочишта и
“Дијаграм метод”
на причини и
последици**

Имајќи предвид дека водењето на судски рочишта е главниот причинител на трошоци како за инволвираните страни, така и за буџетските средства, беше направена првична проценка на просечниот број на рочишта спроведени во одделен суд. Анализата се однесува на период од три години (од 2015 до 2017 година) и на 27.002 предмети на спорови од мала вредност во 25 судови.

Графикон 1. Број на случаи, медиана и просечен број на рочишта по суд, три-годишен период

Во горе дадениот графикон бројот на обработени случаи е претставен како син столб дијаграм, средниот број на рочишта е претставен како сина линија и просекот од бројот на рочишта како црвена линија. Поради постоење на нетипични вредности во однос на бројот на рочишта, просечните вредности се повисоки во споредба со средните²³ вредности, од причина што просечните вредности биле под влијание на крајности.

На пример, судовите во Гостивар и Тетово имаат три рочишта како средна вредност, додека просечниот број на рочишта изнесува 3.5 и 3.59. Слично на ова, Судот Скопје 2 има средна вредност од две судски рочишта, додека просечниот број на рочишта изнесува 3.43.

За да се добие подобар преглед по однос на прашањето за екстремниот број на рочишта по случај како просечна вредност од средната вредност, беше креиран т.н кутија дијаграм.

Во дескриптивната статистика, овој „бокс плот“ претставува метод на графичко прикажување на групи на нумерички податоци преку нивните квантили. Кутиите, исто така, можат да имаат линии кои се протегаат вертикално од кутиите што укажуваат на варијабилност надвор од горните и долните квантили. Статистичките податоци се претставени на површина во кој е извлечен правоаголник кој го претставува вториот и третиот квантил, обично со хоризонтална линија внатре за да ја покаже средната вредност, а во нашиот случај белиот круг ја претставува средна или просечна вредност. Исклучоците се претставени како поединечни зелени точки. Растојанието помеѓу различните делови на кутијата укажува на степенот на дисперзија (ширење) и косост

²³ Средната вредност е бројка за која постои веројатност дека е под или над просекот.

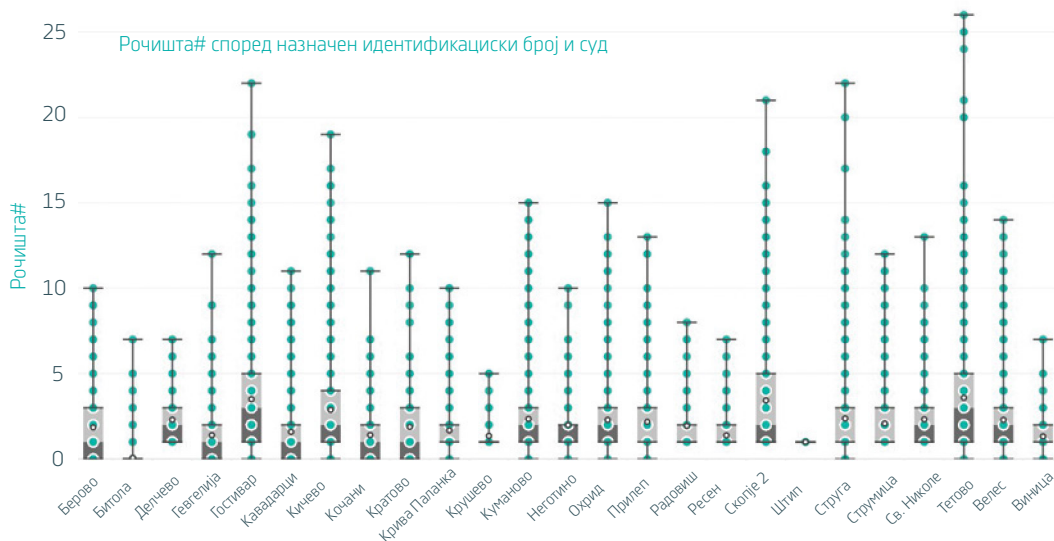
во податоците и покажуваат исклучоци. Дополнително, овие точки овозможуваат визуелно да се согледаат различните проценки, особено интерквartilниот опсег, опсегот, средниот опсег и тримеанот. Правоаголниот дијаграм го добил своето име од полето во средината, кое опфаќа 50% од податоците.

Неколку забелешки можат да се извлечат од презентирање на овој дијаграм, и тоа:

- >>>Кои се клучните вредности, како што се: просечниот, средниот 25-ти перцентил итн.
- >>>Дали постојат било какви исклучоци и кои се нивните вредности?
- >>>Дали податоците се симетрични?
- >>>Колку цврсто се групираат податоците?
- >>>Дали податоците се искривени и ако е така, во која насока?

За целите на нашата вежба, ние сметаме дека 10 или повеќе рочишта по еден судски случај се прикажани во апсолутна вредност. Во таа смисла, 18 од 25 судови (или 72%) имаа случаи со одржани 10 или повеќе рочишта (види табела подолу, зелените точки над црвената линија претставуваат исклучоци со одржани повеќе од 10 рочишта по случај).

Графикон 2. Број на рочишта по суд и случај, три-годишен период (2015-2017)

Конечно, во 18 судови беа утврдени 643 случаи со одржани 10 или повеќе рочишта по предмет. Најголем дел од овие случаи се во Судот Скопје 2 (466 случаи или 72,5%), а потоа следуваат Тетово (44 случаи или 6,8%), Гостивар (26 случаи или 4,0%), Кичево (24 случаи или 3,7%), Куманово (22 случаи или 3,4%), Струга (17 случаи или 2,6%), итн. како што е прикажано во табелата подолу.

Табела 19: Судови со повеќе од 10 рочишта за поединечен предмет (2015-2017)

Суд	Медиана од проценти судски такси и адвокатски трошоци	Број на случаи#	Медиана од вредност на случај	Минимум рочишта#	Медиана од рочишта#	Просек од рочишта#	Максимум рочишта#	Медиана од времетраење на случај	Медија, пресм. судски такси	Медија, од адв. трошоци според вред. на случај по рочиште
Скопје 2	83,629	466	72.47%	113,358	10	11	11.56	21	830	2,267
Тетово	81,217	44	6.84%	82,523	10	13	13.91	26	348	2,000
Гостивар	19,980	26	4.04%	0	10	13	12.96	22	623	480
Кичево	85,399	24	3.73%	149,628	10	11	12.38	19	406	2,992
Куманово	83,992	22	3.42%	135,000	10	11	11.82	15	531	2,700
Струга	81,111	17	2.64%	48,000	10	11	12.71	22	412	1,600
Охрид	94,385	8	1.24%	186,740	10	12	11.88	15	693	3,734
Струмица	70,608	8	1.24%	83,900	10	11	11.00	12	230	1,878
Велес	85,308	8	1.24%	116,322	10	11	11.50	14	369	2,326
Прилеп	60,680	6	0.93%	50,393	10	11	11.17	13	419	1,600
Кратово	88,373	4	0.62%	192,870	10	12	11.50	12	202	4,133
Кавадарци	68,680	2	0.31%	103,250	10	11	10.50	11	239	2,379
Крива Паланка	72,213	2	0.31%	99,937	10	10	10.00	10	151	2,012
Св. Николе	65,560	2	0.31%	53,100	10	12	11.50	13	388	1,600
Берово	48,400	1	0.16%	46,125	10	10	10.00	10	969	1,600
Гевгелија	95,975	1	0.16%	118,970	12	12	12.00	12	468	2,379
Кочани	52,680	1	0.16%	36,750	11	11	11.00	11	886	1,200
Неготино	81,506	1	0.16%	175,300	10	10	10.00	10	567	3,506
Вкупно	81,441	643	100.00%	107,516	10	11	11.83	26	734	2,150

Повторно, имајќи предвид дека одржувањето на судските рочишта е главен двигател на трошоците за инволвираните страни, но и за буџетските средства, првото логично прашање кое се поставува е зошто овие повторени рочишта се случуваат. Следното прашање ќе биде како да се открие причината за невообичаено големиот број на рочишта и како да се влијае со цел бројката на одржани рочишта да се намали на разумен број.

Решение за овој проблем може се да понуди со помош на т.н “Причина и Последица” Дијаграмот, уште познат и како “Рибина коска” или “Ишикава Дијаграм”. Дијаграмот Причина и Последица е една од истражувачките алатки достапни при управување со квалитетот. Оваа “Причина и Последица” анализа била осмислена од професорот Каору Ишикава, пионер на управување со квалитетот, во 1960-тите. Техниката потоа била објавена во книгата „Вовед во контрола на квалитетот” од 1990 година. Дијаграмите што се создадени со анализата “Причина и Последица” се познати како “Ишикава Дијаграм” или „Дијаграм Рибина коска” (бидејќи завршениот дијаграм може да изгледа како скелет на риба).

Дијаграмот Причина-и-Последица е метод за анализа на процесот на дисперзија. Целта на дијаграмот е да ги поврзе причините и последиците. Три основни вида: Анализа на дисперзија, Класификација на постапки и Попис на причини. Ефект = проблем што треба да се реши, можност што треба да се сфати, резултат кој треба да се постигне. Тој е одличен за документирање на истражувања или на квалитативни истражувања и за пополнување од “широката слика”. Истиот помага при организирање и поврзување на фактори, обезбедувајќи хронолошки преглед. Овој метод, исто така се занимава со временска насока, но не и со квантитет. Дијаграмот може да стане многу сложен или може да биде тешко да се идентификуваат или да се прикажат меѓусебните односи.

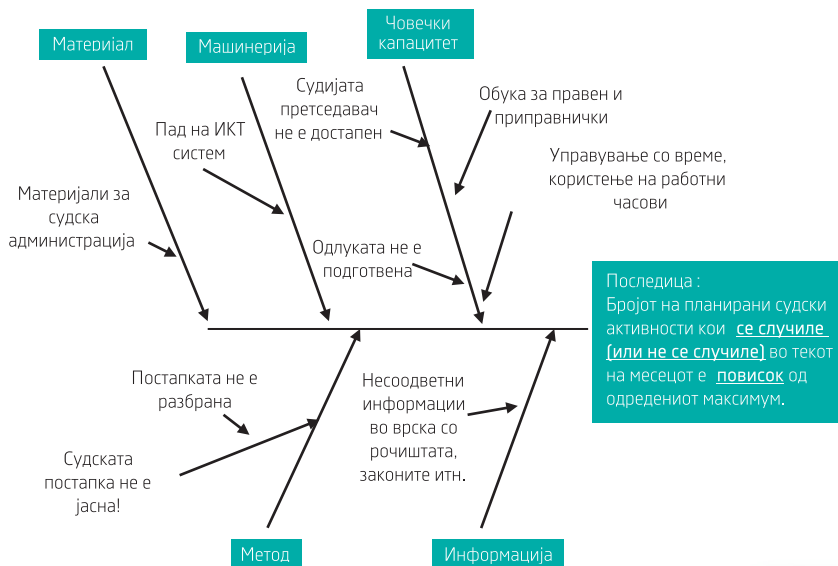
Соочувајќи се со сериозен проблем, важно е да се испитаат сите фактори кои би можеле да го предизвикаат, пред да почне да се размислува за решение. На тој начин проблемот може да се реши целосно, од првпат, наместо само да се адресира дел од проблемот и постојано да се работи на негово решавање. “Причина и Последица” анализата дава корисен начин за тоа. Технологијата базирана на дијаграми, која ги комбинира *brainstorming* со еден вид на *Mind Map*, туркајќи ги истражувачите да ги разгледаат сите можни причини за проблемот, а не само оние кои се најочигледни.

“Причина и Последица” анализата првично била развиена како алатка за контрола на квалитетот, но техниката може подеднакво да се користи и на други начини. На пример, истата може да се користи за да се:

- >>>Открие основната причина за проблемот;
- >>>Откријат тесни грла во процесите;
- >>>Идентификува каде и зошто процесот не функционира.

Пред да се започне со детално проучување на проблемот, потребно е да се набројат сите можни причини за негова појава преку сесија на *brainstorming*, за да не се пропушти ниту една важна причина. Причините потоа се делат на главни причини или променливи. Генерално, оваа променлива ќе се подведе под она што на англиски јазик се нарекува *4M* т.е. човечка сила, машина, материјал и метод (*manpower, machine, material, and method*). Секоја од овие причини или променливи потоа се поделени на под-причини или под-променливи. Сите овие идентификувани варијабли или причини заедно со под-причините или под-променливите се ставаат во форма на дијаграм кој наликува на рибината коска во врска со причините и последиците, како што е прикажано подолу:

Графикон 3: Дијаграм за причинско-последична врска (познат и како „рибина коска“ или Дијаграм Ишикава)

Постојат четири чекори при креирање на “Ишикава Дијаграмот”:

1. Идентификување на проблемот;
2. Утврдување и работа на клучните фактори кои се инволвирани;
3. Идентификување на можните причини;
4. Анализа на креираниот дијаграм.

Чекор 1: Идентификување на проблемот

Прво, на лист хартија запишете го конкретниот проблем. Доколку постои можност, утврдете кој е вклучен во проблемот, што е проблемот и кога и каде истиот се јавува.

Потоа, напишете го проблемот во правоаголник кој ќе го нацртате на левата или на десната страна на голем лист хартија, и хоризонтално од правоаголникот исцртајте линија на листот. Оваа скица, која што наликува на глава и рбет на риба, ќе Ви даде простор да развиете идеи.

За целите на оваа вежба, преголемиот број одржани рочишта беше идентификуван како конкретен проблем. Имено, во 18 судови беа утврдени 643 случаи со одржани 10 или повеќе рочишта по предмет. Најголем дел од овие случаи се во Судот Скопје 2 (466 случаи или 72,5%), а потоа следуваат Тетово (44 случаи или 6,8%), Гостивар (26 случаи или 4,0%), Кичево (24 случаи или 3,7%), Куманово (22 случаи или 3,4%), Струга (17 случаи или 2,6%), итн. како што е прикажано во табелата подолу.

Чекор 2: Утврдување и работа на клучните фактори кои се инволвирани

Потоа, идентификувајте ги факторите кои може да бидат дел од проблемот. Тоа може да бидат системи и процедури, опрема, материјали, надворешни сили, луѓе кои се вклучени во проблемот итн.

Обидете се да извлечете што е можно повеќе фактори. Како појдовна точка, можете да користите модели како McKinsey 7S Framework (што Ви нуди Стратегија, Структура, Системи, Заеднички вредности, Вештини, Стил и Кадар како фактори кои можете да ги разгледувате).

Размислете за други фактори кои можат да влијаат на ситуацијата. Потоа извлечете линија од “рбетот” на дијаграмот за секој фактор и означете ја секоја линија.

На пример, истражувачкиот тим ги идентификува следните фактори и ги додава овие на неговиот дијаграм:

- >>>Персонални;
- >>>Процедурални;
- >>>Материјали;
- >>>Опрема;
- >>>Други.

Чекор 3: Идентификување на можните причини.

Сега, за секој фактор кој го утврдивте во Чекор 2, размислете за секоја можна причина на проблемот која е поврзана со анализираниот фактор.

Означете ги овие можни причини како кратки линии кои излегуваат од „коските“ на дијаграмот. Доколку се работи за голема или комплексна причина, најдобро е истата да ја поделите на потпричини. Ова означете го во линии кои излегуваат од линијата на секоја причина.

За секој фактор идентификуван во Чекор 2, истражувачкиот тим размислува на можни причини на проблемот и истите ги додаваат во дијаграмот. Подолу се наведени примери на можни причини за преголемиот број на одржани рочишта:

Персонални

- а) управување со времето, користење на работното време;
- б) судијата кој претседава не е достапен;
- в) одлучувањето не е подготвено;
- г) недоволна обука на стручниот и соработничкиот персонал;
- д) отсуство од работа поради боледување.

Процедурални

- а) Постапката не е разбрана;
- б) Судска постапка не е јасна!;
- в) Нема мапа на деловни процеси во опсегот;
- г) Нема “сопственик на процес”;
- д) тактиката на одложување на странките во судскиот процес не е соодветно адресирана.

Материјални

- а) материјалите кои ѝ се потребни на судската администрација не се доволни.

Опрема

- а) Грешки во ИТ системот.

Информации

- а) Несоодветни информации по прашања за рочиштата, законите итн;
- б) Несоодветни информации доставени до странките;
- в) недостапни и недоволни информации за судските постапки.

Чекор 4: Анализа на креираниот дијаграм

Веќе во оваа фаза, тимот истражувачи треба да има изготвено дијаграм кој ги содржи сите можни причини на проблемот на кои тие се сетиле.

Во зависност од сложеноста и важноста на проблемот, истражувачкиот тим сега може дополнително да ги испита најверојатните причини. Ова може да вклучи одржување на нови сесии на размена на идеи, спроведување на анкети, проверка на вистинските судски досиеја и слично. Сето ова ќе биде дизајнирано за да се тестира која од можните причини всушност придонесува за проблемот.

Со ова истражувачкиот тим ја завршува својата анализа на причините и последиците, ја откри основната причина за проблемот, ја подготви новата стратегија и разговараше за сите проблеми со кои може да се соочи судскиот персонал.

Корист од “Ишикава Дијаграмот”

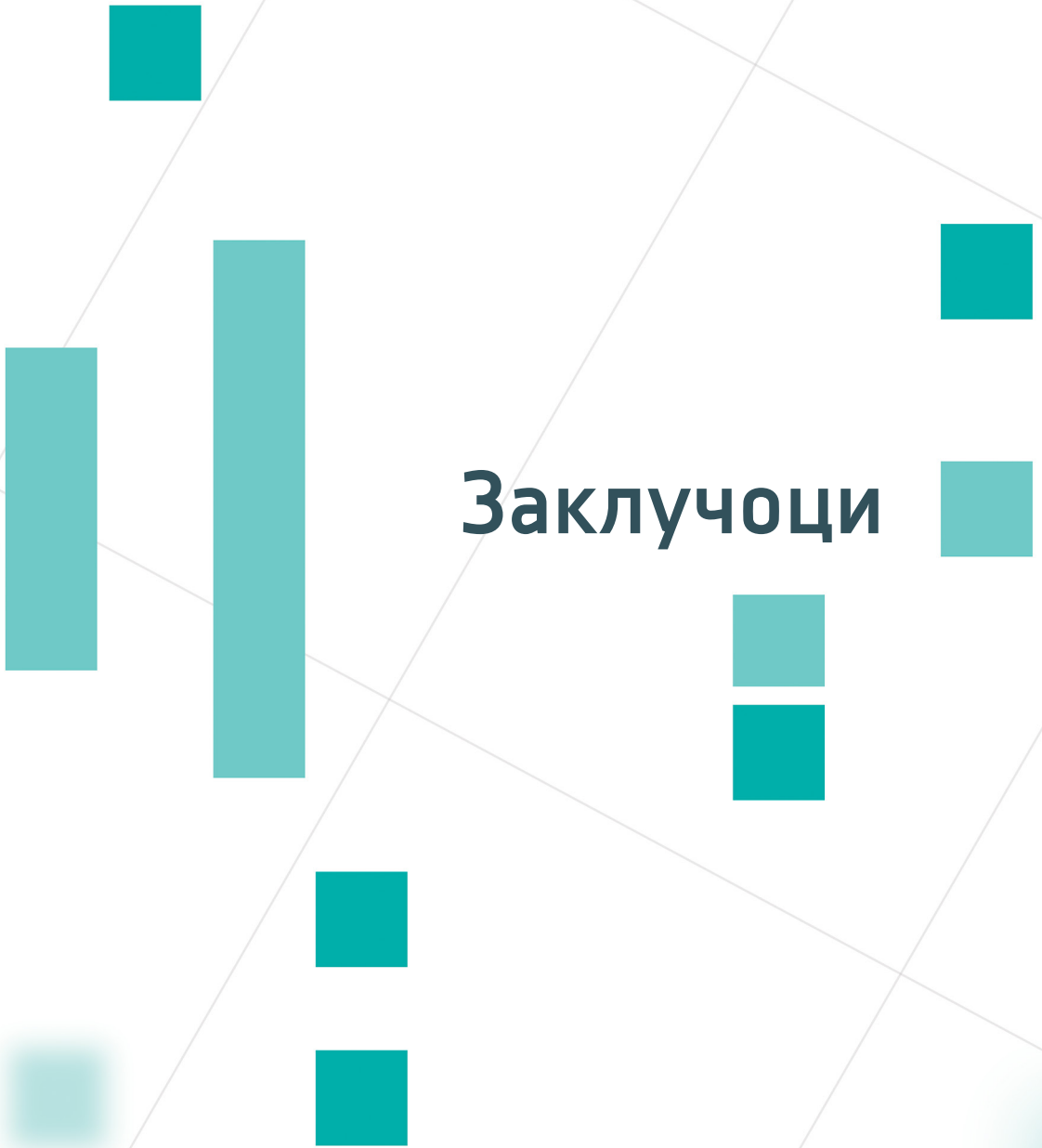
Им помага на менаџерскиот и истражувачкиот тим да ги утврдат основните причини за проблемот или неговата квалитетна карактеристика користејќи структуриран пристап. Го поттикнува учеството во група и го користи знаењето на групата, особено за време на *brainstorming* сесиите.

Укажува на можни причини за варијации или дисперзија во еден процес.

Помага во идентификување на областите каде што треба да се земаат податоци или да се соберат дополнителни податоци за понатамошни истражувања и анализи.

Исто така му овозможува на менаџерскиот тим да ги идентификува и графички да ги прикаже сите можни причини поврзани со процесот, постапката или неуспехот на системот.

Заклучоци

Трошоци по судскиот буџет (трошоци на судскиот буџет по случај на спор од мала вредност)

Пресметаниот статистички значаен коефициент или цена по предмет во граѓански и парнични постапки изнесува 3.473 денари (или 56 евра²⁴) со 95% интервал на доверба од 3,006 до 3,941 денари (или од 49 евра до 64 евра). Со други зборови, може да се претпостави дека буџетските трошоци по случај на спор од мала вредност исто така се движат од 3,006 до 3,941 денари (или од 49 до 64 евра), или приближно блиску до овој опсег.

Во оваа смисла, буџетските трошоци за решавање на 26.038²⁵ спорови од мали вредности во текот на тригодишниот период (од 2015 до 2017 година) се проценуваат на околу 90.419.555 денари (или 1.469.520 евра) што би можело да претставува значителна заштеда доколку се користат други начини за решавање на спорови (т.е. медијација). Со други зборови, груба проценка е дека во просек, 500 илјади евра би се заштедиле на годишно ниво доколку се користат други опции за решавање на спорите.

Имајќи ги предвид релативно високите трошоци поврзани со судскиот систем (види додаток Вкупен судски буџет наспроти Годишен јавен расход), споменатото намалување на трошоците би можело да го приближи судскиот буџет кон просечните вредности на државите-членки на СоЕ. Имено, вкупниот судски буџет за 2014 година изнесувал 2,14% од годишниот јавен расход на Македонија²⁶ и е речиси трипати поголем од просекот на државите членки на СоЕ, кој изнесува 0,8%. Со други зборови, процентот на јавни расходи кои отпаѓаат на судските буџети е најголем во Македонија во споредба со другите држави-членки на СоЕ.

Трошоци за инволвираните странки

Се проценува дека вкупните трошоци, вклучувајќи ги судските такси и адвокатските такси, во случаи на две рочишта, ги надминуваат придобивките од случаите на спорови од мала вредност каде вредноста на случајот е помала од 3.600 денари (или 59 евра). За вредности над 3.600 денари (или 59 евра) бенефитите ги надминуваат проценетите вкупни трошоци. Треба да се забележи дека мнозинството случаи на спорови од мала вредност се завршени со одржување на две или повеќе рочишта (просечниот број на рочишта во 2017 година изнесува 2,12 што претставува пад од 2,66 во 2015 година). На пример, 69% и 84% од случаите на спорови од мала вредност се завршени со одржување на две или повеќе рочишта во Основниот суд Гостивар, односно Основниот суд Штип. Со други зборови, нема економска логика да се оди на суд за спорови со вредност помала од 3.600 денари (или 59 евра).

24 Девизен курс од 61,53 денари за 1 евро.

25 Проценка од 27.002 започнати постапки за период од три години минус 976 сè уште отворени случаи = 26.038 случаи.

26 Вкупниот годишен износ на јавни расходи ги опфаќа сите трошоци направени од (федеративната) држава или од (федералните) јавно-правни тела, вклучувајќи го и јавниот долг.

Се проценува дека вкупните трошоци, вклучувајќи ги судските такси и адвокатските трошоци во случаи со одржани три рочишта, ги надминуваат придобивките од случаите на спорови од мала вредност каде вредноста на случајот е помала од 12.700 денари (или 206 евра). За вредности над 13.700 денари (или 206 евра) бенефитите ги надминуваат вкупните проценети трошоци. Во првичната проценка се претпоставува дека најголем дел од предметите во Основниот суд Скопје се решаваат со три рочишта. Прибавените податоци покажаа дека просечниот број на рочишта во Основниот суд Скопје во 2017 година изнесувал 2,7 што претставува пад од 4,0 проценти по случај во 2015 година. Со оглед на тоа, не постои економска логика да се поведува постапка пред Основен суд Скопје за спорови чија вредност е помала од 12,700 денари (или 206 евра).

Ако се изврши споредба со просечната месечна исплатена нето-плата²⁷, се проценува дека е потребна повеќе од половина (или 55%) од просечната нето плата за да се покренат спорови од мала вредност во Основниот суд Скопје. Од друга страна, пак, се проценува дека 15% од просечната месечна исплатена нето-плата е доволна за да се поведе спор од мала вредност во Основниот суд Гостивар и Основниот суд Штип.

Конечно, препорачливо е се искреира Дијаграм „Причина и Последица“ кој ќе се заснова на докази, како што е претставено погоре во Поглавјето 4, за да се објасни проблемот со прекумерниот број на рочишта користејќи репрезентативен примерок избран од 643 случаи со одржани 10 или повеќе судски рочишта. Имено, во 18 судови беа утврдени 643 случаи со одржани 10 или повеќе рочишта по предмет. Најголем дел од овие случаи се во Судот Скопје 2 (466 случаи или 72,5%), а потоа следуваат Тетово (44 случаи или 6,8%), Гостивар (26 случаи или 4,0%), Кичево (24 случаи или 3,7%), Куманово (22 случаи или 3,4), Струга (17 случаи или 2,6%), итн. како што е прикажано во Табелата број 28.

²⁷ Просечната исплатена месечна нето плата во мај 2017 година изнесувала 22,889 денари. Извор: http://www.stat.gov.mk/Default_en.aspx, посетен на 10.8.2017.

Прилог 1

Вкупен судски буџет наспроти годишни јавни расходи во 2014 година²⁸

Земја	Q2.1.1. Годишни јавни расходи (на државно ниво) во евра	Q8.1.1. Вкупен буџет (судови) во евра	Вкупен судски буџет наспроти годишни јавни расходи (на државно ниво)
Македонија	1,441,000,000	30,833,675	2.14%
Полска	66,523,473,242	1,405,850,000	2.11%
Швајцарија	56,129,376,000	1,111,423,623	1.98%
Босна и Херцеговина	5,795,805,610	83,657,645	1.44%
Андора	507,904,545	6,231,437	1.23%
Украина	20,241,967,226	244,189,579	1.21%
Русија	298,300,293,930	3,184,300,240	1.07%
Црна гора	1,890,754,552	19,908,315	1.05%
Романија	52,010,307,668	533,090,063	1.02%
Србија	15,533,274,691	155,788,380	1.00%
Словачка	15,591,320,000	151,291,595	0.97%
Латвија	5,322,754,264	51,305,248	0.96%
Словенија	18,582,000,000	164,850,383	0.89%
Хрватска	18,855,101,030	163,302,114	0.87%
Бугарија	16,607,797,523	136,407,333	0.82%
Литванија	7,854,039,330	62,969,474	0.80%
Молдавија	2,382,531,977	19,058,415	0.80%
Шпанија	423,227,347,310	3,050,594,663	0.72%
Арменија	2,237,000,000	15,528,020	0.69%
Франција	463,300,000,000	3,123,051,554	0.67%
Грузија	3,268,837,113	20,939,664	0.64%
Унгарија	53,233,901,490	283,479,317	0.53%
Чешка	65,392,858,431	345,730,027	0.53%
Финска	54,587,000,000	277,295,000	0.51%
Португалија	84,728,800,000	414,114,841	0.49%
Италија	603,025,223,161	2,945,513,378	0.49%
Азербејџан	21,070,153,329	102,485,992	0.49%
Естонија	8,018,188,425	38,589,501	0.48%
Албанија	3,134,000,000	14,821,816	0.47%
Малта	3,435,413,000	13,115,466	0.38%
Холандија	306,527,000,000	1,068,474,000	0.35%
Кипар	8,413,270,610	26,287,423	0.31%
Шведска	215,312,490,100	609,190,589	0.28%
Данска	88,190,700,736	240,945,242	0.27%
Ирска	72,304,000,000	104,565,000	0.14%
Норвешка	174,410,178,800	205,000,000	0.12%

28 Извор: Интернет страница на CEPEJ

Просек	90,482,946,225	567,338,306	0.80%
Медијана	19,548,534,128	159,545,247	0.71%
Стандардна девијација	147,896,443,194	957,141,772	0.50%
Минимум	507,904,545	6,231,437	0.12%
Максимум	603,025,223,161	3,184,300,240	2.14%

ЦЕНТАР ЗА ПРАВНИ
ИСТРАЖУВАЊА И АНАЛИЗИ ■
CENTER FOR LEGAL RESEARCH AND ANALYSIS

contact@cpia.mk
www.cpia.mk